

YHTEINEN TIE

Kasvattajien kokemuksia uskonnollisesta ja eettisestä
kasvatustyöstä

Nana Lindholm ja Anitta Mäkelä
Opinnäytetyö, Syksy 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön suuntautumis-
vaihtoehto
Sosionomi (AMK)
+ diakonin ja lastentarhanopettajan vir-
kakelpaisuus

TIIVISTELMÄ

Lindholm, Nana ja Mäkelä, Anitta

Yhteinen tie. Kasvattajien kokemuksia uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä. Järvenpää, syksy 2011, 59 s.

Diakonia ammattikorkeakoulu. Diak etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi-diakoni (AMK) ja LTO:n virkakelpoisuus.

Tutkimuksemme Yhteinen tie kuvasi hyvinkääläisen Paavolan päiväkodin kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä. Päivähoidon kasvatustyö tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa ja tätä yhteistyötä nimitetään kasvatuskumppanuudeksi. Tutkimuksemme tavoite oli selvittää uskonnollisen ja eettisen kasvatustyön haasteita ja siinä tarvittavia valmiuksia monikulttuurisessa ympäristössä.

Opinnäytetyömme oli kvalitatiivinen ja aineisto kerättiin puolistrukturoitujen ryhmäteemahaastattelujen avulla. Haastatteluihin osallistui neljätoista päiväkodin työntekijää. Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana oli holistinen ihmiskäsitys. Työn keskeisiä käsitteitä olivat varhaiskasvatus, sitä koskevat asiakirjat sekä uskonto- ja eettinen kasvatus. Aineisto analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimusprosessin aloitimme ottamalla yhteyttä Paavolan päiväkotiin. Touku-kuussa 2011 teimme haastattelut ja litteroimme aineiston. Kesän ja syksyn aikana purimme ja analysoimme aineiston sekä kirjasimme tulokset.

Tulosten perusteella haastateltavat kokivat uskonnollisen ja eettisen kasvatustyön vastuulliseksi, haastavaksi ja tärkeäksi. Tasa-arvoisuutta ja suvaitsevaisuutta lapsia ja perheitä kohtaan pidettiin vahvan ammatillisuuden ja laadukkaan kasvatustyön kriteerinä. Monikulttuurisuus uskontokasvatustyössä koettiin, niin haasteena kuin rikkautena ammatilliselle osaamiselle. Uskonnolliskatsomuksellinen orientaation toteutuksessa oli sisällöllisiä eroavuuksia. Uskollinen ja eettinen kasvatustyö ovat päiväkodissa lähellä toisiaan ja niiden erottelu on usein hankalaa. Päiväkodissa uskonnollinen kasvatustyö kaipaa tietoa, koulutusta ja yhteistyötä seurakunnan kanssa. Avoin vuorovaikutus ja kumppanuus lapsen, perheen sekä koko työyhteisön välillä on keskeinen voimavara uskonnollisessa ja eettisessä kasvatustyössä.

Asiasanat: uskontokasvatus, kasvatuskumppanuus, varhaiskasvatussuunnitelma, uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio, eettinen orientaatio

ABSTRACT

Lindholm, Nana and Mäkelä, Anitta

A common way. Educators' experiences about religious and ethical upbringing. 59 p. Language: Finnish. Järvenpää, Autumn 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

Yhteinen tie (The common way) described the experiences and perceptions about the religious and moral upbringing of Paavola day-care center educators in Hyvinkää. Educational work in day-care is done in collaboration with parents and this is called partnership. The objective of our study was to investigate the challenges of the religious and moral upbringing and of the skills connected with it in a multicultural environment.

Our research was qualitative and data were collected by half structured theme group interviews. In group interviews participated fourteen kindergarten workers. Theoretically the study was based on a holistic understanding of human and religious upbringing. The data were analyzed using material based content analysis.

The research began by taking contact to Paavola day-care center. In May 2011 we applied for a research permit and conducted interviews. In the summer and autumn we analyzed the data and recorded the results.

The results show that the interviewees regarded their religious and ethical education work as responsible and important. Equality and tolerance for children and families was held as a criterion for strong professionalism and high quality of educational work. An early childhood education plan obliges and challenges today's educators in multicultural early childhood education work. The religious orientation was seen as a challenge and its implementation and the content caused dissenting opinions. Religious and ethical education in the day-care center are close to each other and their separation is often difficult. Religious education in the day-care needs training and collaboration with the parish. Open interaction with children and families as well as the entire workplace is a key resource for religious and ethical and educational work.

Keywords: religious upbringing, partnership, early childhood education plan, religious orientation, ethical orientation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSELLISET LÄHESTYMISTAVAT, TUTKIMUSKYSYMYKSET, YMPÄRISTÖ JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	8
2.1 Tutkimuskysymykset ja ympäristö	8
2.2 Metodologinen perustelu	10
2.3 Holistinen ihmiskäsitys	12
2.4 Aikaisempien tutkimusten tarkastelua	13
3 TUTKIMUKSEN KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	16
3.1 Varhaiskasvatus	16
3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma	18
3.3 Uskonnollis-katsomuksellinen ja eettinen orientaatio	19
3.4 Kasvatuskumppanuus	20
4 USKONNOLLINEN JA EETTINEN KASVATUSTYÖ OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ.....	21
4.1 Uskontokasvatus	22
4.2 Eettinen kasvatus	24
4.3 Lapsen uskonnollinen kehitys.....	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1 Teemahaastattelu.....	27
5.2 Aineiston käsittely.....	28
5.3 Aineiston analyysi.....	29
6 TUTKIMUSTULOKSET.....	33
6.1 Arvot, avoimuus ja kumppanuus uskonnollisen ja eettisen kasvatustyön perustana	33
6.2 Monikulttuurisuus rikkaus ja haaste kasvattajan ammatilliselle osaamiselle	34
6.3 Uskontokasvatuksen haasteet.....	35
6.4 Eettisen kasvatuksen haasteet.....	36
6.5 Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ja arjen kohtaaminen.....	37
6.6 Yksilöllisen uskontokasvatuksen toteutuminen ja lapsen uskonnollisuus	38
6.6.1 Miksi toi ei tullu kirkkoon?	40
6.7 Kasvattajalta vaadittavat valmiudet ja keinot	41

6.8 Kehittämialueita ja jatkotutkimusaiheita	42
6.9 Johtopäätökset	43
7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	47
7.1 Tutkimusetiikka.....	49
8 POHDINTA	51
LÄHTEET.....	54

1 JOHDANTO

Lapsen kokonaisvaltaiseen kehittymiseen vaikuttavat niin koti, päivähoito kuin koko lapsen kasvuympäristö. Kodin ja päivähoiton kasvatuskumppanuudella on suuri merkitys lapsen ja kehityksen tukemisen näkökulmasta. Tätä kumppanuutta voidaan kutsua myös kasvatuksen yhteiseksi tieksi. Tällä tiellä tulee vastaan monia haasteita, joita muuttuva yhteiskuntamme tarjoaa. Yhteiskuntamme monikulttuuristuminen on synnyttänyt tilanteen, jossa esimerkiksi uskontoihin, katsomuksiin ja etiikkaan liittyvät kysymykset ovat tulleet tärkeämmiksi myös varhaiskasvatuksessa.

Lähtökohtana kasvatustyössä ja tutkimuksessamme on kokonaisvaltainen eli holistinen ihmiskäsitys. Kokonaisvaltainen kasvatustajattelu haastaa kasvattajaa pohtimaan, millaiseksi hän ymmärtää ihmisen ja sen, millaiseen päämäärän hänen tapansa kasvattaa tähtää. Ihmiskäsityksen muovautuminen on sidoksissa siihen, mikä on vallitseva yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (Halme 2010, 20 – 21.) Holistisessa ihmiskäsityksessä ihminen nähdään kokonaisuutena ja siinä huomioidaan myös ihmisen uskonnolliset ja elämäntarpeet ja niihin vastaaminen (Rauhala 2005, 28).

Laadullinen tutkimuksemme kartoitti ryhmäteemahaastattelujen avulla kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä. Suomalaisen päivähoiton uskontokasvatuksen viitekehyksenä ovat olleet pitkään kristillisyys ja sen perinteet. Päivähoitossa uskonnollisuus ja sen ulottuvuudet sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelman uskonnollis-katsomukselliseen ja eettiseen sisältöalueeseen. Monikulttuurisuus päivähoitossa on asettanut uskontokasvatukselle monia kysymyksiä. Eri kulttuurien ja katsomusten kohtaaminen muokkaavat päivähoiton perinteitä ja siellä toteutettavaa tunnustuksetonta uskontokasvatustyötä. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuskulttuurin voidaan todeta muuttuneen ja muuttavan yhä muotoaan.

Mielenkiintomme tähän tutkimukseen heräsi sen ajankohtaisuuden ja työelämä-
lähtöisyyden vuoksi. Mediassa on viime vuosina käsitelty esimerkiksi päiväko-

tien ja koulujen juhlaperinteitä ja niiden uskonnollisuutta. Omassa kasvatustyössämme olemme pohtineet, millä tavoin yhteiskunnan velvoittama tunnustukseton uskontokasvatus arjessa toteutuu ja mitä haasteita siinä nykyisin on. Kokemuksemme mukaan lapsen kokonaisvaltaiseen kasvattamiseen liittyy paljon haasteita, ja olisikin tärkeää havaita uskontokasvatuksen ja eettisen kasvatuksen merkitys lapsen kokonaiskehityksen kannalta. Oma kehittymisemme kasvattajana ja ajatus yhdessä kasvamisesta ovat toimineet työtä eteenpäin vievinä voimina. Haastateltavilta saamamme myönteinen palaute innosti meitä työssämme eteenpäin.

Minä tykkäsin siitä teidän tänne tulosta, just sen takia että se herättää miettimään ja pohtimaan. Meidän on hyvä pysähtyä ja rauhoittua miettimään mitä me ajatellaan ja mikä on meidän päivähoiton näkemys uskontokasvatuksesta mihin me kaikki sitoudutaan. Minä toivon, että tämä prosessi jatkuu tässä talossa näiden keskustelujen jälkeen. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää toukokuu 2011.)

2 TUTKIMUKSELLISET LÄHESTYMISTAVAT, TUTKIMUSKYSYMYKSET, YMPÄRISTÖ JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Laadullinen tutkimus sopi mielestämme hyvin valitsemamme teeman tarkasteluun, koska opinnäytetyömme keskeisin tavoite oli selvittää kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä uskonto- ja eettisestä kasvatuksesta sekä kartoittaa työn haasteita ja siihen tarvittavia valmiuksia. Tutkimuksemme teoreettisena lähtökohtana oli holistinen ihmiskäsitys, jonka mukaan ihminen on monimutkainen kokonaisuus. Se lähtee ajatuksesta, että ihmisen tarpeisiin, elämään ja vaikeuksiin on aina olemassa monta tarkastelunäkökulmaa. (Rauhala 2005, 28.) Tutkittavan ilmiön tarkastelun tukena hyödynsimme myös tietoa päiväkodin uskonnollisesta ja eettisestä kasvatustyöstä sekä lapsen uskonnollisesta kehityksestä.

Pyrimme tutkimuksessaamme käsitteelliseen johdonmukaisuuteen hyödyntämällä teorian tietoa. Tutkimme kirjallisuutta ja aikaisempia tutkimuksia, jotta tulosten analysoiminen peilaisi teoriaan eikä omaan kokemukseemme aiheesta. Tutkimuksemme työelämälähtöisyyttä tuki päiväkodin vahva halu arvioida ja kehittää työtään sekä Hyvinkään seurakunnan lapsityön kiinnostus työn tulosten käyttämiseen tulevan yhteistyömallin suunnittelun tukena. Seurakuntien Lapsityön Keskus osoitti myös kiinnostuksensa käyttää työn tuloksia koulutusmateriaaleina tulevissa tilaisuuksissaan.

2.1 Tutkimuskysymykset ja ympäristö

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia ovat kasvattajien kokemukset ja käsitykset uskonnollisesta ja eettisestä kasvattamisesta?
2. Mitä haasteita uskontokasvatus ja eettinen kasvatus tuovat kasvattajille?
3. Millaisia valmiuksia kasvattaja tarvitsee?

Tutkimusympäristönä toimi hyvinkääläinen Paavolan päiväkoti, joka on aloittanut toimintansa elokuussa 1978. Päiväkoti on osa Paavolan päivähoidtoa, johon kuuluvat Jussilankadun päiväkoti ja Paavolan päiväkoti. Päiväkodissa on lapsia noin 77 ja koulun ja päiväkodin yhteisessä Kouluaitta-ryhmässä on 14 lasta, jotka ovat iältään 4 – 8 -vuotiaita. Työntekijöitä päiväkodissa on 20. Keväällä 2011 päiväkodissa oli uskonnoista edustettuina evankelis-luterilaisten lisäksi katoliset, ortodoksit, buddhalaiset, muslimit ja Jehovan todistajat. Lisäksi päiväkodissa oli lapsia, joiden uskontona oli Cao Dai. Cao Dai on Vietnamissa vuonna 1926 perustettu spiritualistinen uskonnollinen liike. Sen keskeisenä oppina on synkretismi. (Paavolan päiväkoti 2009; Reija Itäkodes, henkilökohtainen tiedonanto 10.10.2011; Sacred Destinations i.a.)

Paavolan päiväkodin arvoja ovat perusturvallisuus ja lapsen mahdollisuus saada toimia kiireettömässä ja turvallisessa ympäristössä. Päiväkodissa pidetään tärkeänä sitä, että lapselle kehittyisi vahva itsetunto ja, että lapsi oppii kunnioittamaan niin itseään kuin toisiakin tasapuolisesti. Vanhemmuuden tukeminen kuuluu myös päiväkodin arvoihin samoin kuin lapsen yksilöllinen huomioiminen ja tukeminen. Hyvät tavat ja ympäristöstä huolehtiminen sekä luonnon kunnioittaminen päiväkodissa ja kotona ovat osa päiväkodin jokapäiväistä toimintaa. (Paavolan päiväkoti 2009.)

Päiväkodissa pidetään tärkeänä lapsen kuuntelemista. Leikki, luonto ja elämykset korostuvat päiväkodin toiminnassa, koska ne luovat oppimisen ja oivaltamisen iloa. Päiväkodissa huomioidaan niin lapsi kuin hänen perheensäkin kokonaisuutena, koska silloin pystytään tukemaan parhaiten vanhempia heidän kasvatustehtävässään. (Paavolan päiväkoti 2009.)

Olimme tutustuneet hankeharjoittelumme aikana päiväkodin varajohtajaan ja hän kertoi työyhteisönsä kiinnostuksesta ja halusta kehittää työtä. Positiivinen asenne työhön ja kiinnostus opiskelijoita kohtaan olivat syynä myös siihen, että toinen meistä, Anitta Mäkelä, suoritti pedagogisen harjoittelunsa tutkimuspäiväkodissa. Opinnäytetyömme aiheen selvittyä tuli Paavolan päiväkoti heti mieleemme. Otimme yhteyttä varajohtajaan ja hän innostui aiheestamme. Hän kertoi ideastamme heidän työllässään ja meidät pyydettiin tiimien edustajien pala-

vertiin kertomaan tutkimuksestamme. Sovimme päiväkodin edustajan kanssa ryhmähaastattelujen toteuttamisesta ja ajankohdista.

2.2 Metodologinen perustelu

Opinnäytetyömme aineiston keräsimme haastattelemalla päiväkodin olemassa olevia tiimejä. Ryhmäteemahaastattelujen avulla saimme mielestämme aineiston, joka vastasi meidän tutkimuksemme tarpeita paremmin kuin yksilöhaastattelut. Haastattelut antoivat samalla myös tiimeille mahdollisuuden arvioida itse omaa työtään. Päiväkoti ympäristönä oli luonteva, koska haastateltavien ei tarvinnut poistua työpaikaltaan ja haastattelut käytiin heidän työaikanaan. Haastatteluihin osallistui neljätoista työntekijää. Kaikki haastatteluihin osallistuneet olivat naisia ja edustivat päiväkodin eri ammattiryhmiä. Kuusi työntekijää ei osallistunut haastatteluihin joko henkilökohtaisista syistä tai muusta syystä esimerkiksi työstä johtuvan esteen vuoksi. Tutkimusympäristö oli meille osittain tuttu, koska olemme joko työskennelleet tai suorittaneet harjoitteluita Hyvinkään varhaiskasvatuspalvelujen eri yksiköissä. Keskityimme aineiston analysoinnissa ainoastaan kokemuksen sanoitettuun muotoon. Emme havainnoineet haastateltavien käyttäytymistä tai aktiivisuutta ryhmässä.

Teemahaastattelu luetaan puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi. Haastattelu kohdentuu tiettyihin aihepiireihin, joista haastateltavilla on omakohtaista kokemusta. Haastattelun joitakin näkökohtia ja teemoja tiedetään myös ennalta. Haastattelusta saatu tieto ja aineisto ovat aina sidoksissa tutkimusympäristöön. (Iowa State University Extension 2001; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2009, 72 – 75, 85.)

Haastattelua suositellaan käytettäväksi tarkasteltaessa tunteellisesti herkkiä asioita tai kysymyksiä. Sillä voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja myös todentaa sanattomia kokemuksia. Siinä korostuvat hyvin haastateltavien oma elämysmaailma, tunteet ja ajatukset. Teemahaastattelulla voidaan tuottaa arvokasta tietoa asioista, joista tutkittava ei ole tottunut puhumaan päivittäin, kuten aatteet, aikomukset ja arvot. (Iowa State University Ex-

tension 2001; Metsämuuronen 2006, 115; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

Haastattelukysymyksinä toimi neljä teemaa, joita pilkottiin myös pienempiin aihealueisiin ja jatkokysymyksiin, jos ne eivät esiintyneet luontaisesti ryhmien keskusteluissa. Teemoja olivat 1. Kasvattamisen merkitys, arvot ja arvokeskustelu, 2. Varhaiskasvatussuunnitelma ja uskonnollis-katsomuksellinen ja eettinen orientaatio, 3. Uskonnollisen ja eettisen kasvatuksen haasteet ja siinä tarvittavat valmiudet ja 4. Lapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen.

Ryhmähaastattelu oli tehokas aineistonkeruumenetelmä, koska siihen osallistui useampia haastateltavia samanaikaisesti. Ryhmän jäsenet tukivat toisiaan ja haastattelu eteni keskustelunomaisesti. Haastattelun tehokkuutta lisää, jos ryhmässä on erilaisia mielipiteitä aiheesta. Yleensä yhteiset kokemukset ja avoin keskustelu vähentävät väärinymmärtämistä ja asioiden unohtelua, koska ryhmä myös kontrolloi itseään. Haasteena ryhmähaastattelussa on saada luontevaa dialogia haastateltavien välille. (Bojlén & Lunde 1995; Eskola & Suoranta 2000, 95 – 97.)

Nauhoitettavaan haastatteluun saimme kirjallisen suostumuksen haastateltavilta. Haastateltaville on annettava vapaus kertoa tutkittavasta asiasta. Anonymiteetin säilyminen on taattava, jos se on tutkittavien kannalta välttämätöntä. Anonymiteetti lisää tutkijan vapautta ja tutkimuksen objektiivisuus paranee, kun tutkija voi käsitellä arkoja ja ristiriitaisia asioita tutkittavan henkilöllisyyden pysyessä salassa. Haastattelussa voi haasteeksi muodostua myös arkaluonteisen asian esilletulo. Haastateltavalle tulee kertoa myös haastattelumateriaalin arkistointitapa ja materiaalin tuhoaminen tutkimuksen valmistuttua. Haastateltavaa ei saa pakottaa ja hänellä tulee olla mahdollisuus keskeyttää haastattelu suostumuksesta huolimatta. (Eskola & Suoranta 2000, 89 – 90, 97 – 98; Iowa State University Extension 2001; Mäkinen 2006, 92 – 97, 114 – 116.)

Haastatteluissamme syntyi hyvää keskustelua ja dialogia aiheesta, vaikka lähes kaikissa ryhmissä olikin yleensä joku, joka puhui enemmän kuin toiset. Ryhmissä oli usein myös yksi osallistuja, joka muita vähemmän otti osaa keskusteluun.

Laadullisessa tutkimuksessa ei pidetä ensisijaisesti haittana haastattelun keskustelevaa luonnetta vaan paremminkin sen katsotaan tekevän tutkimuksesta intensiivisen. Haastattelutilanteessa, joka parhaimmillaan muodostaa dialogin, voidaan sen intensiivisen luonteen johdosta saavuttaa vivahteita, jotka muuten jäisivät tavoittamatta. (Iowa State University Extension 2001; Varto 1996, 26.)

2.3 Holistinen ihmiskäsitys

Lähtökohtana kokonaisvaltaisen kasvatuksen teorioille voidaan pitää humanistista tai holistista ihmiskäsitystä. Opinnäytetyössämme lapsen kokonaisvaltaista kasvatusta pohditaan uskonnollisen ja eettisen kasvattamisen näkökulmasta. Suomalaisen päivähoitotyön raamina on varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutuksessa on hyödynnetty holistisen ihmiskäsityksen teorioita. Holistinen ihmiskäsitys voidaan jakaa kolmeen olemassaolon muotoon, jotka ovat tajunnallisuus, situationaalisuus ja kehollisuus. Tajunnallisuudella tarkoitetaan olemassaoloa psyykkisenä ja henkisenä toimintona. Se muodostuu ihmisen kokemisen kokonaisuudesta. Tajunnallisuus koostuu abstrakteista elämyksistä kuten tunne, tahto ja ymmärtäminen. Muutokset tajunnallisuudessa tapahtuvat hitaasti. (Rauhala 2005, 28, 32 – 38, 60.)

Situationaalisuuden olemassaolo on suhteessa omaan elämäntilanteeseemme. Millaiseen kulttuuriin, kieleen, sukupuoleen ja niin edelleen synnymme. Millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa elämme ja mitä koemme ja millaisia merkityksiä siitä kaikesta meille syntyy. Ihminen on aina suhteessa maantieteellisiin ja ilmastollisiin oloihin sekä arvoihin, normeihin ja henkiseen ilmapiiriin. Geneeihin, rotuun ja kansalaisuuteen ihminen ei itse voi vaikuttaa, kun taas ammattiin, työhön tai aviopuolison valintaan on jokaisella vaikutusmahdollisuus. Situationaalisuus ohjaa meitä ymmärtämään asioita jonakin ja se on aina ainutkertaista. Situaatiota kautta meille tärkeitä asioita ovat esimerkiksi suomalaisuus, vanhemmuus ja kulttuuriset lähtökohdat, jotka ovat tärkeitä persoonallisen identiteettimme kannalta. (Rauhala 2005, 28, 32 – 33, 38, 40 – 47, 60.)

Kehollisuuden ydin on elämä ja sitä ylläpitävät toiminnot kuten sydämen lyönnit ja lihakset eli kehon kemialliset, biologiset ja anatomis-fysiologiset toiminnot. Kehollisuus päättyy elintoimintojen loppumiseen eli kuolemaan. Ihminen tarvitsee elämässään myös kokemuksia ja suhdetta ympäröivään maailmaan. Tajunnallisuus, situaatio ja kehollisuus ovat samanaikaisesti läsnä ja yhteydessä toisiinsa. (Rauhala 2005, 28, 32 – 38, 60.)

2.4 Aikaisempien tutkimusten tarkastelua

Tutustuimme kolmeen aikaisempaan ammattikorkeakoulutasoiseen opinnäytetyöhön. Pohdimme niiden avulla oman tutkimuksemme kannalta tärkeitä varhaiskasvattajien näkökulmia, haasteita ja valmiuksia. Tutkimusympäristönä kaikissa tutkimuksissa toimivat varhaiskasvatuspalvelut ja teoreettisena lähtökohdana käytettiin varhaiskasvatussuunnitelman uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota.

Päivi Ervastin (2011) opinnäytetyön aiheena oli uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa. Tavoitteena oli kuvata varhaiskasvattajien kokemuksia ja saada tietoa varhaiskasvatuksen ja seurakunnan välisestä yhteistyöstä ja sen toteutumisesta päivähoiton uskontokasvatuksen tukena. (Ervasti 2011, 2, 25.) Katriina Talvitien (2010) tutkimus käsitteli lasten päivähoitossa saaman uskontokasvatuksen määrää, riittävyttä, laatua ja kehittämistarvetta. Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös kuinka hoitajat toteuttivat uskontokasvatusta, toteutettiin kirkkovuoden kalenteria ja huomioitiin uskontokasvatuksen toteuttamisessa vanhempien toiveita. Lisäksi hän halusi tutkia seurakunnan tukea, laatua ja määrää päiväkodin uskontokasvatuksessa. (Talvitie 2010, 2, 28 – 29.) Anna Minkkisen (2010) tutkimuksen taustalla oli Kajaanin seurakunnan lapsityön kehittäminen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää missä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisällöissä kajaaneläisten päiväkotien varhaiskasvatushenkilöstö koki tarvitsevänsä tukea uskontokasvatuksen toteuttamisen yhteydessä. (Minkkinen 2010, 5, 29.)

Edellä mainittujen tutkimusten tarkoituksena oli tuottaa konkreettista tietoa uskontokasvatuksen toteuttamisen tueksi ja kartoittaa uskontokasvatuksen määrää, laatua ja kehittämistarvetta. Omassa tutkimuksessamme keskityimme enemmän kasvatustyössä esiintyviin haasteisiin ja valmiuksiin toteuttaa uskontokasvatusta tukien lapsen kokonaisvaltaista kasvua. Pyrkimyksenämme oli lisäksi kartoittaa kasvattajien ajatuksia lapsen uskonnollisesta kehityksestä ja ilmenemismuodoista ja siitä, miten lapsi kohtaa uskonnolliset asiat elämässään.

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamiseen liittyvät haasteet ovat lisääntyneet monikulttuuristumisen myötä. Se on lisännyt myös kotien kanssa tehtävän yhteistyön ja avoimuuden tärkeyttä. Seurakunnan rooliksi koettiin aikaisempien tutkimustenkin mukaan päiväkodissa annettavan uskontokasvatuksen tukeminen. Tärkeänä pidettiin myös, että löydettäisiin molempia osapuolia palvelevia työmuotoja kuten mentorointi. Tukea tarvittaisiin eri uskonnollisten suuntausten ja katsomusten huomioimiseen kasvatuksessa. Monet kasvattajat kokivat kaikissa tutkimuksissa tarvitsevansa tukea uskonnollisen kasvatuksen ulkopuolelle jäävien lasten huomioimisessa. (Ervasti 2011, 37 – 39; Minkkinen 2010, 39 – 41.)

Mielenkiintoista oli huomata, että yhdistäviä tekijöitä aikaisempien tutkimusten ja oman tutkimuksemme välillä löytyi paljon. Osa lapsista saa kotona uskontokasvatusta. Johtopäätökseen oli tultu sen perusteella, että on lapsia, jotka puhuvat enemmän uskontoon liittyvistä asioista. Oli myös vastaajia, joiden mukaan asiaa ei pysty päättämään lapsen käytöksestä tai puheesta. Vanhemmat, varsinkin evankelis-luterilaiseen uskontoon kuuluvat vanhemmat ovat aikaisempien tutkimustenkin mukaan melko arkoja ottamaan esille uskontoon liittyviä asioita. Heillä ei aina ole myöskään tietoa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisällöstä. (Ervasti 2011, 35 – 43; Minkkinen 2010, 37 – 39; Talvitie 2010, 29 – 32.)

Tarkastelemissamme tutkimuksissa ei pohdittu kovinkaan paljon uskontokasvatuksen tunnustuksetonta näkökulmaa. Minkkisen työssä tuli esille vain, että 16 prosenttia työntekijöistä tunsivat tarvitsevansa tukea siihen, kuinka uskontokasva-

tusta toteutetaan niiden lasten kanssa, jotka eivät saa osallistua esimerkiksi seurakuntahetkiin. (Minkkinen 2010, 41.)

Varhaiskasvatushenkilöstö tunsi tarvitsevansa koulutusta ja konkreettisia välineitä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamiseen. Uskonnolliset aiheet koettiin varhaiskasvatuksessa tärkeiksi ja haasteellisiksi ja niitä halutaan kehittää. Kehityksen tueksi haluttaisiin tietoa, joka lähtee omasta sen hetkisestä tilanteesta. Tutkittaessa omaa varhaiskasvatusyksikköä tai tiettyä kaupunkia saadaan omakohtaista kosketuspintaa aiheesta. Tutkimuksia vertailtaessa tuli esiin vastausten samankaltaisuus, joka kertoo hyvin sen, kuinka samanlaisia asioita varhaiskasvatuksessa pohditaan ympäri Suomea. Varhaiskasvatuksessa työtä halutaan kehittää monipuolisesti ja hyvän mahdollisuuden siihen tuovat esimerkiksi tällaiset opiskelijoiden tekemät opinnäytetyö- tai pro gradu-tutkimukset. Kaikille tutkimuksille on mielestämme ollut selkeä tarve.

3 TUTKIMUKSEN KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Tutkimuksessa käyttämiämme käsitteitä olivat varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelma, uskonnollis-katsomuksellinen ja eettinen orientaatio sekä kasvatuskumppanuus.

3.1 Varhaiskasvatus

Kasvatus-sanalla on yleisesti useita merkityksiä, jotka tekevät siitä toisaalta varoittavan ja toisaalta välttämättömän asian. Nykyisin kasvatus nähdään usein julkisuudessa ammattilaisten ja asiantuntijoiden tehtävänä. Tämän päivän kasvatustyö haastaa varhaiskasvatushenkilöstöä tiedostamaan oman kasvattajuuden valmiuksia ja haasteita. Kirjallisuus tarjoaa paljon erilaisia kasvatustajamalleja ja menetelmiä, jolloin niiden yhteensovittamisessa saattaa esiintyä suuria haasteita. (Suoranta 2002, 29 – 30; Värrö 2002, 95.)

Kasvatus on päämäärätietoista toimintaa, jolla tarkoitetaan lapsen liittämistä osaksi toimintaympäristöä ja sen päämääränä on kasvun monipuolisuuden huomioiminen. Kasvatuksella tarjotaan mahdollisuuksia oman ajattelun ja toiminnan kehittymiseen. Se tarkoittaa myös, että lasta autetaan sopeutumaan ilmiöihin, joita lapsi elämässään tuottaa. Tarkoituksena on myös viritellä kasvatajan ja lapsen välisiä suhteita. Kasvatuksen onnistumisen ja jatkuvuuden tärkeänä kriteerinä on johdonmukaisuus ja kaikkien kasvattajien yhteistyö. (Hurme 2001, 150 – 151; Puolimatka 2010, 25, 37 – 38, 157; Ruoppila 2001, 30, 32; Saarinen, Ruoppila & Korhonen 1994, 109, 209, 232.)

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista ja pedagogista toimintaa päiväkodissa. Sen perusta on kokonaisvaltainen kasvatus, jonka avulla lapsi nähdään ja kuullaan ja lapsuus koetaan hyvänä ja aitona asiana. Vuorovaikutus aikuisen ja lapsen tai lasten välillä on tärkeää. Aikuisten välinen toiminta tai yhteistyö on myös osa varhaiskasvatusta. Sitä toteutetaan lapsuuden eri kasvu- ja oppimisympäristöissä lapsen iän ja kehitystason mukaisella tavalla. Itse kasvatustapahtumaa ja sen monipuolisuutta pidetään tärkeänä. Siinä huomioidaan myös lapsen us-

konnollisuus ja sen tukeminen. Tasapainoiseen varhaiskasvatukseen tarvitaan pedagogiikan lisäksi vanhempia, perheitä, työyhteisöä ja ympäröiviä verkostoja. Kasvattajan on tiedostettava työssään oma kasvattajuutensa sekä arvot ja toiminnan eettiset periaatteet. (Nummenmaa 2001, 26; Reunamo 2007, 117, 119; Ubani, Kallioniemi & Luodeslampi 2010, 1 – 20, 39 – 45; Värrö 2002, 21, 30 – 33, 83.)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kodin ja perheen kasvatusta, lapsi on aina osa perhettään ja sen toteuttamaa uskonnollista traditiota. Monikulttuurisen lapsen uskonnon huomioimisen kautta tulisi antaa lapselle hyvinä valmiuksia rakentaa oma uskonnollinen ja katsomuksellinen identiteetti. Varhaiskasvatusympäristöä, toimintakulttuuria ja ilmapiiriä tulee rakentaa tietoisesti niin, että se tukee erilaisuuden hyväksymistä ja tasavertaisuuden kehittymistä. Hyvin moniuskoinen ja kulttuurinen kasvatusympäristö kaipaa avoimuutta ja avarakatseisuutta. Lapselle on tärkeää oppia jo pienenä kohtaamaan ja kunnioittamaan erialaisia katsomuksia ja uskontoja edustavia lapsia ja perheitä. Erialaisten uskontojen ja katsomusten edustajana vanhemmat voisivat toimia täten päivähoidon resursseina, kertomassa oman uskontonsa perinteestä, tavoista ja käytännöistä. (Porkka 2008, 126 - 127.)

Kasvaakseen ja kehittyäkseen psyykkisesti ja fyysisesti eheäksi ihmiseksi lapsi tarvitsee riittävän hyvän perustan. Perustan luominen alkaa syntymästä lapsen ja häntä hoitavan aikuisen, yleensä äidin, välisestä vuorovaikutuksesta. Lapsen tarpeista tulee huolehtia ja hänelle tulee luoda turvallinen kasvuympäristö ja kontakteja muihin ihmisiin sekä järjestystä ja rajoja elämäänsä. Ilman sosiaalisia kontakteja hänestä ei kehity ihminen. Kasvatuksen päämääränä on kasvun monipuolisuus. Aikuisille olisi tärkeää tunnistaa lapsen kulloinkin käynnissä oleva kehitysvaihe ja hänen edistymisensä siinä. Kasvatuksen onnistumisen ja jatkuvuuden tärkeänä kriteerinä on johdonmukaisuus ja kaikkien kasvattajien yhteistyö. (Hurme 2001, 150 - 151; Puolimatka 2010, 25, 37 - 38, 157; Ruoppila 2001, 30, 32; Saarinen, Ruoppila & Korkiakangas 1994, 109, 209, 232.)

Lapsen ja aikuisen välinen dialogi on tärkeä osa lapsen ja aikuisen kokonaisvaltaista kasvatussuhdetta. Keskeistä dialogissa on kasvattajan ajatukset lapsesta.

Pitääkö kasvattaja lapsia vain kasvatuksen kohteina vai ajatteleeko hän kasvatusta yhteisenä kasvamisena. Kasvattajan kiireetön ja keskittynyt läsnäolo tukee kokonaisvaltaisen ja vastavuoroisen dialogin syntymistä ja jatkumista. Hyvän kasvatussuhteen edellytyksenä on molemminpuolinen luottamus ja turvallisuus. (Hurme 2001, 155; Ubani ym. 2010, 95 - 97; Värrä 2002, 35, 84 - 85, 95 - 98, 108 - 111, 156 - 159.)

3.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen (Halme 2010, 32). Varhaiskasvatussuunnitelma sisältää lapsen oppimisen ja kehityksen tukemiseen liittyviä osa-alueita, joita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaatioiden tehtävänä on muodostaa raamit varhaiskasvatuksen henkilöstölle siitä millaisia kokemuksia, tilanteita ja ympäristöjä heidän tulee tarjota, jotta lapsi kehittyisi tasapainoisesti. Niiden avulla lapsi oppii suomalaisen kulttuurin keskeiset ymmärtämis- ja tulkintataidot. (Kallioniemi 2009, 15 - 16; Petäjä 2008, 123.)

Orientaatioissa lapsi perehtyy käsiteltävään aiheeseen sekä opittujen tietojen ja taitojen avulla muokkaamaan näkemystään ympäröivästä maailmasta. Lapselle tulee antaa mahdollisuus ja aikaa ihmettelyyn, kyselyyn, pohdintaan ja oivallukseen. Kokemuksilla on suuri merkitys orientaatioissa. Orientaation mukaan kasvattajan tulisi tiedostaa lapsen herkkyyden ja kyky ymmärtää sanatonta ja symbolista viestintää ja tukea lasta niissä. Lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, joka tehdään kumppanuudessa perheen ja vanhempien kanssa, sovitaan orientaatioiden lapsikohtaisesta sisällöstä ja toteutuksesta. (Hilskä, Kallioniemi & Luodeslampi 2005, 21 - 24; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 29.)

3.3 Uskonnollis-katsomuksellinen ja eettinen orientaatio

Suomalaisen varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellisen orientaation perustan muodostavat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Lapsen hengellisyys tarvitsee aikuisen tuen ja siinä tulee huomioida lapsen kohtaaman ja ymmärtämän maailman todellisuus. Varhaiset myönteiset kokemukset hengellisyydestä antavat lapselle positiivisen ja myönteisen kokemuksen ja tuottavat lapselle turvallisuuden tunnetta. Orientaation henkiset ilmiöt sisältävät lapsen kehityksen psyykkisen puolen, jossa pidetään tärkeänä tunne-elämän vaalimista ja tietoisuuden laajentumista omasta itsestä. Orientaation hyödyntämiseen vaikuttavat lapsen elämäntilanne ja tarpeet. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen tavoitteena on kohdata uskontoon liittyviä kysymyksiä ja tutustua uskonnollisiin juhliin. Lapsen tietoa erilaisista tavoista ja uskonnollisista merkityksistä lisätään suunnitellusti lapsen ikätason mukaisesti. (Hilksa ym. 2005, 21 – 24; Petäjä 2008, 123 – 124; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 29.)

Päivähoidon uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio antaa lapselle valmiuksia oman uskonnollis-katsomuksellisen identiteetin syntymiseen ja rakentumiseen, koska uskonto koskettaa ihmistä hyvin syvältä. Uskontokasvatuksen toteuttaminen antaa paremmat valmiudet ymmärtää ja tulkita itsessä, perheessä ja ympäristössä ilmenevää uskonnollista toimintaa. (Kallioniemi 2009, 16 – 17.) Lapsi elää ja tutkii asioita mielellään erilaisten laulujen, kertomusten ja leikkien kautta. Uskonnon sisällöstä voidaan tuottaa näiden menetelmien avulla paljon uutta tietoa ja kokemuksia. (Kallioniemi 2009, 16 – 17; Kangasmaa, Petäjä & Vuorelma 2009, 42 – 46.)

Päivähoidon eettisessä orientaatioissa pyritään käsittelemään arvoihin ja normeihin liittyviä asioita, ajatuksia ja kysymyksiä. Lasten jokapäiväinen elämä sisältää monia tilanteita ja tapahtumia, joita voidaan tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan sekä totuuden ja valheen näkökulmista. Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo, kunnioitus ja yksilön vapaus liittyvät myös päivähoidon eettiseen orientaatioon. Näihin teemoihin liittyviä kysymyksiä voidaan käsitellä luontevasti lapsen päivittäisten tapahtumien näkökulmasta ottamalla huomioon lapsen ikä

ja kehitystaso. Lapsen pelot, ahdistus ja syyllisyys on tärkeää ottaa huomioon lapsen maailmassa. Niitä on tärkeää käsitellä lapselle ominaisten toimintojen avulla ja sellaisessa ympäristössä, jossa lapsi voi kokea olevansa turvassa. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 28 – 29.)

3.4 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on tasavertaista ja dialogisuuteen perustuvaa kumppanuutta. Sen tarkoituksena on jakaa vastuuta lapsen hyvinvoinnista ja kehityksen tukemisesta. Vanhemmilla on kuitenkin ensisijainen oikeus ja vastuu kasvatuksesta. Kasvatuskumppanuudessa arvostetaan vanhempien oman lapsen tuntemista. Vanhempien ja perheiden toiveet, näkemykset ja mielipiteet tulee ottaa huomioon osana hyvää varhaiskasvatusta. Kumppanuuden edellytyksinä ovat toisen kunnioittaminen, kuuleminen ja luottamus. Molempien osapuolien tulee sitoutua siihen. Myönteinen ilmapiiri on tärkeää ja edesauttaa vaikeiden asioiden esille ottamista. Kumppanuuden lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja ohjaavina tekijöinä lapsen etu ja hänen oikeuksiensa toteutuminen. Toiminnan tarkoituksena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Kasvatuskumppanuus määritellään varhaiskasvatussuunnitelmassa päivähoitoa velvoittavaksi. Se on ammatillista toimintaa, jonka tulisi olla alusta alkaen osa perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja lapsen varhaiskasvatusta. (Kangasmaa ym. 2009, 40; Kaskela & Kekkonen 2006, 5,11 – 21, 32 – 40.)

4 USKONNOLLINEN JA EETTINEN KASVATUSTYÖ OSANA LAPSEN KEHITYSTÄ

Uskonnollinen ja eettinen kasvatusta ovat muuttaneet muotoaan varhaiskasvatuksessa niin koulutuksen kuin käytännön toteutuksenkin osalta. Hanna Rothman aloitti lastentarhatoiminnan Suomessa vuonna 1888. Vuonna 1892 hän ja Elisabeth Alander alkoivat kouluttaa lastentarhanopettajia Suomessa. Heidän aatepohjanaan oli syvä kristillinen vakaumus, johon vaikutti myös Friedrich Fröbelin (1782 – 1852) pyrkimykset luonnon tuntemukseen, ihmisen olemuksen tuntemiseen ja Jumalan ymmärtämiseen. Kristillinen etiikka näkyikin heidän kasvatustyössään, toiminnassaan ja menetelmissään, jonka he halusivat tuoda mukaan lastentarhanopettajien koulutukseen. Rukoukset ja hengelliset laulut olivat osa lastentarhanopettajien arkea. Kasvatuksen lähtökohtana oli luoda lapsille turvallisuuden tunne ja luottamus Jumalan rakkauteen ja huolenpitoon. Lastentarhanopettajia oli vähän aina 1960-luvulle asti, jonka vaikutuksesta näkemykset työn kristillisistä tavoitteista ja menetelmistä säilyivät hyvin yhtenäisinä. Näkemyksiä ei kirjattu erikseen vaan lastentarhanopettajan koulutus siirsi kristilliset opit perimätietona sukupolvelta toiselle. (Hilksa ym. 2005, 17; Kallioniemi 2009, 10 – 11; Saarinen 2002, 33.)

1960-luvun yhteiskunnallinen murros, uskonnonvastaiset aatesuunnat ja maallistuminen voimistuivat ja herättivät keskustelua uskontokasvatuksen asemasta ja tarpeellisuudesta. Tunnustuksellista kasvatustyötä vastustettiin kouluissa ja päiväkodeissa. 1970-luvulla säädetty päivähoitolaki ja lastentarhojen lisääntyminen vaikuttavat päivähoidon uskontokasvatukseen. (Kallioniemi, Räsänen & Hilksa 2003, 108 – 109; Kallioniemi 2009, 10 – 11.)

Vuonna 1979 asetettiin Päivähoidon kasvatustavoitekomitea. Kasvatustavoitekomitea määritteli tavoitteiksi lapsen osallisuuden juhlapyhien perinteestä, mahdollisuuden saada tietoa kristinuskon keskeisistä sisällöistä ja kulttuuriperinnöstä. Lapsen tulisi oppia suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomuksiin. (Laki lasten päivähoitolaista 1973; Saarinen 2002, 10 – 11.)

Päivähoidon kasvatuskomitean mietinnön pohjalta päivähoitolain 2a pykälään (1983/304) kirjattiin, että päivähoidon tulee ottaa lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaan huomioon yleinen kulttuuriperinne, edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisessa tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Hilksa ym. 2005, 19; Laki lasten päivähoidosta 1973.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohjan perustana ovat kansainväliset lapsen oikeuksia säätelevät ja määrittävät sopimukset, lait ja muut ohjaavat asiakirjat. Perustuslain (1999/731) 11. pykälän mukaan Suomessa jokaisella on oikeus omaan uskontoon. Lasten kohdalla tämä merkitsee oikeutta saada uskontokasvatusta. Oikeus on kirjattu myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja tarkemmin uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisältöön. Uskontokasvatus on täten osana kulttuurista katsomuskasvatusta. (Suomen Perustuslaki 1999; Petäjä 2008, 121 – 123.)

Päivähoidon uskontokasvatus onkin ollut luonteeltaan yleiskristillistä ja ekuumeenista. Uskontokasvatuksen tehtävänä ei ole ollut vakaumukseen ohjaaminen, vaan siinä tukeminen yhdessä vanhempien kanssa. Tärkein tehtävä on ollut tiedon ja kokemuksen välittäminen omasta uskonnosta. Tämä antaa kaikille työntekijöille vapauden toteuttaa uskontokasvatusta riippumatta heidän omasta vakaumuksestaan. (Kallioniemi 2009, 12 – 13.)

4.1 Uskontokasvatus

Uskontokasvatusta ja uskonnollista kasvatusta käytetään usein synonyymeinä. Uskontokasvatus päivähoidossa on osa yhteiskunnan kasvatusturvajärjestelmää, joka on mihinkään uskonnolliseen tunnustukseen sitoutumatonta kasvatusta. Yleensä uskontokasvatus on enemmistön uskontokunnan mukaista. Uskontokasvatus ja identiteetin vahvistaminen on tärkeää kaikista kulttuureista tuleville lapsille. Tarvittaessa muihin uskontokuntiin kuuluville tulee järjestää omaa uskontokasvatusta. (Muhonen & Tirri 2008, 66 – 67; Petäjä 2008, 122, 129.)

Päävastuu lapsen uskontokasvatuksesta, oman kulttuurin ja uskonnon säilyttämisestä on vanhemmilla. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea perhettä. Uskontokasvatuksen tulee varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan olla osa päivähoiton omaa toimintaa, jota seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö syventää. (Kangasmaa ym. 2009, 40 – 41; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 39 – 41.)

Päivähoiton uskontokasvatus antaa pohjan toisen ihmisen kunnioittamiselle ja toisen aidolle kohtaamiselle. Sen tulisi olla prosessi, jossa lapsi saisi elämänskysymyksiinsä myönteisiä vastauksia hänen omasta uskonnollisesta taustastaan käsin. Työyhteisön sisäisellä kommunikaatiolla ja työntekijöiden yhteisesti tärkeinä pitämällä asioilla on tärkeä merkitys päivähoiton uskontokasvatuksen toteutumisessa. (Kallioniemi ym. 2003, 138 – 140; Kangasmaa ym. 2009, 38; Kokkinen 2009, 76; Saarinen 2002, 13 – 16.)

Hyvin moniuskoinen ja -kulttuurinen kasvatusympäristö kaipaa avoimuutta ja avarakatseisuutta, koska on tärkeää, että lapsi jo pienenä oppii kohtaamaan ja kunnioittamaan erilaaisuutta. Erilaisten uskontojen ja katsomusten edustajana vanhemmat voisivat toimia päivähoiton resursseina, kertomassa oman uskontonsa perinteestä, tavoista ja käytännöistä. (Komulainen 2009, 29 – 33; Petäjä 2008, 126 – 127.)

Seurakunnan antama uskontokasvatus tukee lapsen kristillistä, kokonaisvaltaista ja yksilöllistä identiteettiä. Seurakunnan ja päivähoiton uskontokasvatukset tukevat toisiaan päivähoiton tunnustuksettomuudesta huolimatta. Yhteistyötä on alettu kehittää, jolloin voidaan etsiä kulloiseenkin tilanteeseen sopivaa tapaa toteuttaa uskontokasvatusta. (Halme 2010, 41.)

Uskontokasvatus ei saa koskaan olla ylikävelevää tai tyrkyttävää. Sen tehtävänä ja tavoitteena on oppia ymmärtämään eritavalla uskovia ja tarjota yleisluonteinen käsitys uskonnollisesta kulttuuriperinnöstä ja kulttuurista. Se on uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä. Sen avulla lapsi voi tutustua omaan ja muihin uskontoihin, tutustua uskonnollisiin juhliin, niiden merkityksiin ja vietto- tapoihin. Lapsella ja työntekijällä on siinä mahdollisuus kohdata uskontoon liitty-

viä asioita. Aikuinen on ilmapiirin luoja ja hänen tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että lapsi saa kuulluksi tulemisen kokemuksia. Vuorovaikutteinen keskustelu ja suotuisat olosuhteet ovat tärkeitä ja rohkaisevat lapset pohdintoihin niin ryhmässä kuin aikuisenkin kanssa. Lapsella on oikeus kasvatukseen, joka auttaa häntä löytämään merkityksen elämässään. Hänen oikeutensa on myös tutustua eriäviin mielipiteisiin ja käsityksiin, joista hänen tulee vapaasti saada muodostaa omat käsityksensä. (Kallioniemi ym. 2003, 138 – 140; Kangasmaa 2009, 44; Komulainen 2008, 33; Muhonen & Tirri 2008, 71 – 72; Petäjä 2008, 122, 129; Saarinen 2002, 13 – 16.)

4.2 Eettinen kasvat

Kasvat on eettistä toimintaa, joka on aina läsnä kasvatustapahtumassa. Lapsi oppii eettisen ajattelun periaatteet yhteisön jäsenenä ilman tietoista opetusta. Lähtökohtana eettisessä kasvatuksessa on itsetunnon kehittäminen, joka sisältää ihmisten väliset sosiaaliset taidot ja koko elinympäristön. Eettisen kasvatuksen tarkoituksena on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi ohjaamalla häntä toimimaan sovittujen sääntöjen mukaisesti ja arvostamaan toisia ihmisiä. (Elo, Honkala, Juuso & Walamies 2001; Kallioniemi ym. 2003, 134.)

Eettisen kasvatuksen pyrkimyksenä on tehdä sitä yhdessä lapsen vanhempien kanssa. Perheen vakaumus on otettava huomioon ja sitä on kunnioitettava, jotta yhteistyö onnistuu. Yhteistyö perheen kanssa muodostaa lapselle kasvu ympäristön, jonka taustalla ovat yhtenäiset arvot. Tärkeimpänä arvona voidaan pitää turvallisuutta ja turvallisuuden tunteen takaamisista lapsen elämässä. Lapsi oppii hyväksymään ja kohtaamaan erilaisuutta paremmin, jos kasvatustyöympäristön aikuiset antavat siihen suvaitsevaista mallia omalla käytöksellään. Eettisessä kasvatuksessa on tärkeää käyttää sellaisia työmenetelmiä, että ne soveltuvat lapsen senhetkiseen ikään ja kehitystasoon. Hyvinä ja soveltuvina keinoina pidetään esimerkiksi keskusteluja, sadutusta, draamaa, leikkiä ja musiikkia, joita kaikkia on mahdollista toteuttaa päiväkodin arjessa. (Koivuranta 2000.)

Päiväkodissa lapset oppivat eettistä ajattelua myös omassa leikeissään toisten lasten kanssa. Lapsen eettistä ajattelua voidaan kehittää myös aikuisen mallin ja työtapojen kautta. Kasvatuksen avulla voidaan tukea lapsen eettistä toimintakykyä ja moraalisten tunteiden kehitystä. Lapsi oppii eettisen kasvatuksen ansiosta tunnistamaan oman toimintansa seurauksia ja niiden oikeudenmukaisuutta. (Elo ym. 2001.)

4.3 Lapsen uskonnollinen kehitys

Lapsen uskonnollinen kehitys on osa hänen kokonaisvaltaista kehittymistään. Se tapahtuu hänen päivittäisessä elämässään siinä ympäristössä, jossa hän elää. Lapsi on ensihetkistä lähtien fyysinen, psyykinen ja henkinenkin olento, jolla on oikeus kasvaa kokonaisvaltaisesti. Lapset kokevat surun ja epätoivon tunteita hyvin konkreettisista asioista, kun taas hyvän kokemukset pohjautuvat hänelle itselleen tuotetuista hyvinolokokemuksista, kuten äidin lohdun antaminen ja syli. Lapsen uskonnollisuus sisältää ihmettelyä, kysymyksiä, ihailua, valppautta ja leikkiä sekä herkkyyttä havaita näkymättömiäkin asioita. (Hilka ym. 2005, 65, 74; Kirkkohallitus 2008, 12; Kangasmaa ym. 2009, 42 – 46; Komulainen 2009, 39.)

Lapsen ymmärrys omasta olemassaolostaan ja minuudestaan on kehitysprosessi, johon hän tarvitsee elämyksiä minästä erillisenä erityislaatuisena ihmisenä. Samalla tavalla lapsi kohtaa uskonnollisessa kehityksessään kysymyksiä siitä, kuka minä olen, mihin minä kuulun ja millainen tarkoitus olemassaolollani on. Lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, jossa lapsen minäkuva ja ihmiskuva kehittyvät rinnakkain. Kehitykseen vaikuttavat kognitiiviset ja sosio-emotionaaliset tekijät. Pienemmällä lapsella tunteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttava eli emotionaalinen merkitys on suurempi. Isommalla lapsella myös älyllisillä eli kognitiivisilla asioilla on vaikutusta. Uskonnolliset asiat, niiden nimeäminen ja kokeminen rakentavat pohjaa lapsen myöhemmälle uskonnolliselle kehitykselle. (Kangasmaa ym. 2009, 42 – 46; Munter 2001, 71; Puolimatka 2010, 31 – 33, 41.)

Kolmivuotiaasta lähtien lapsi tutkii aktiivisesti ympäristöään. Vähitellen hän alkaa ymmärtää myös symbolisia merkityksiä. Lapsen kehittyessä hänen uteliaisuutensa ja tiedonhalunsa asioita kohtaa lisääntyy ja hän alkaa kysellä häntä kiinnostavista asioista. Keskustelut aikuisen kanssa tukevat mielikuvituksen ja tunnetaitojen kehittymistä. Kuolemaa koskevat kysymykset alkavat noin viiden – kuuden vuoden iässä, jolloin lapsi alkaa ymmärtää elämän rajallisuutta. Lapsen kysymyksille herkistäviä hetkiä ovat arjen tilanteet ja niistä koetut tunteet kuten syntymä, kuolema, ilo riemu ja pelko. (Hilksa ym. 2005, 65, 74; Kirkkohallitus 2008, 12; Kangasmaa ym. 2009, 42 – 46; Komulainen 2009, 39.)

Lapsi haastaa kasvattajan uskonnolliseen elämän tulkintaan kysymyksillään. Hän kokee uskonnolliset asiat kysymystensä, ajatustensa ja mietteidensä kautta. Hänen pohtiessaan esimerkiksi kuolemaa on aikuisen mahdotonta tietää vastauksia kaikkeen, mutta hänen velvollisuutensa on kertoa siitä rehellisesti oman ymmärryksensä mukaisesti. Uskonnollisuus toimii hyvänä pohjana lapsen tunnetaidoille ja niiden kehitykselle. Pienet lapset pystyvät kokemaan ja tuntemaan sellaisiakin asioita, joita he eivät kognitiivisesti kykene vielä käsittelemään. Kasvattajan tärkeä tehtävä onkin avata ikkunoita ympäröivään maailmaan ja ilmiöihin, joita uskonnot osaltaan myös edustavat. Lapsuudessa opitut asiat säilyvät koko elämän ajan kestävinä muistoina. (Halme 2010, 38; Kangasmaa ym. 2009, 42 – 46.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme toteutuksen monet vaiheet vaativat meiltä sitoutumista ja keskinäistä vuoropuhelua työn tavoitteista. Kaikki vaiheet limittyivät toisiinsa tutkimuksemme edetessä. (Vilka 2005, 40.) Halusimme opinnäytetyömme olevan työelämälähtöinen. Tutkimusaihetta valittaessa oli hyvä pohtia ja arvioida sitä monista eri näkökulmista. Pidimme tärkeänä, että aihe ja tutkimuksen tulokset hyödyttävät tutkimuksessa mukana olleita päivähoidon työntekijöitä havaitsemaan omat vahvuutensa, valmiutensa ja haasteensa kasvatustyössä.

Tutkimuksemme näkökulmasta kokemuksella oli suuri merkitys, koska kokemuksella luodaan merkityksiä ympäröivään maailmaan ja omaan minäämme. Ihminen antaa, ottaa vastaan ja tuottaa kokemuksia toisille. Erilaisten kokemusten ja niistä saatujen merkitysten nivouduttua toisiinsa voimme puhua subjektiivista maailman kuvasta, joka on ihmisten kokemusten kokonaisuus. (Erkkilä i.a.; Puolimatka 2010, 161; Ubani ym. 2010, 29.) Käsittelemme mukaan ihmisen kokemuksia ja tapaa hahmottaa maailmaa voidaan tutkia vain ihmisen itsensä avulla. Tutkiaksemme kasvatuskokemuksia oli oleellista saada tietoa siitä ympäristöstä, jossa kasvatustyötä tehdään. Tutkimusmetodinamme toiminut ryhmäteemahaastattelu oli hyvä työkalu tähän.

5.1 Teemahaastattelu

Keräsimme haastatteluaineistomme toukokuussa 2011. Haastattelimme viittä Paavolan päiväkodin henkilökunnan tiimiä neljänä eri päivänä, joissa oli 2 - 4 henkilöä edustaen eri varhaiskasvatuksen koulutusryhmiä. Haastatteluryhmät olivat valikoituneet omien työtiimien mukaisesti. Viidentenä ryhmänä olivat esimiehet.

Rajasimme yhden haastattelun maksimiajaksi yhden tunnin, mutta haastattelijien kestoajat jäivät lyhyemmiksi. Ajat vaihtelivat 18.18 minuutista 41.57 minuuttiin. Rajaaminen onnistui hyvin, koska teemat oli etukäteen suunniteltu kysymysmuotoon. Haastattelumateriaalin määrää ja laatua oli vaikea arvioida etukä-

teen. Haastattelut alkoivat pohjustuksella, jossa kerroimme teemahaastattelun ideasta ja pyrkimyksistä. Tämän jälkeen seurasi aktiivinen haastatteluosuus, jossa toivoimme keskustelemaa ilmipiiriä. Annoimme ryhmille kysymyksiä eri teemoista, joiden kautta keskustelut syntyivät. Ryhmät keskustelivat, mutta usein yksi tiimistä sanoitti muita enemmän tiimin yhteisiä asioita. Nauhurin sammuttua kävimme lyhyen purkukeskustelun, jossa kyselimme haastateltavien kokemuksia haastattelutilanteesta. Jokaisen haastattelukerran jälkeen pidimme myös keskenämme lyhyen keskustelun, jotka molemmat koimme erittäin antoisiksi.

Haastattelutilanteessa teimme selkeän rooli- ja roolit pysyivät samoina kaikkina haastattelukertoina. Nana Lindholm toimi haastattelijana ja Anitta Mäkelä nauhoitti ja kirjasi loppupohdintaan teemoja. Roolien muuttumattomuus antoi varmuutta ja pystyimme paremmin keskittymään kuuntelemiseen. Kirjoitimme jokaisen haastattelukerran jälkeen omaan päiväkirjaamme päällimmäisiä tunteita ja tilanteen synnyttämiä ajatuksia. Tutkimuksemme empiirisen luonteen vuoksi oli etu, että tunsimme varhaiskasvatusmaailmaa. Pystyimme hyödyntämään omaa tietouttamme ja kokemuksemme kasvattamisesta. Tämänkaltaisen tutkimusmenetelmän käyttäminen olisi ollut haasteellista, jos kasvatustyö olisi vierasta. Vaikeinta haastattelijan roolissa oli säilyttää neutraalisuus niin omassa puheessa, kehonkielessä kuin kysymyksissä. Kysymykset eivät saaneet olla johdattelevia tai sellaisia, että niihin saattoi vastata ainoastaan kyllä tai ei.

5.2 Aineiston käsittely

Litteroimme aineiston välittömästi haastattelujen jälkeen, jolloin haastattelun kulku ja osallistujat olivat vielä muistissa. Haastattelun litterointi tapahtui puhtaaksikirjoittamalla haastatteluaineisto, jotta olisimme ymmärtäneet, kuinka haastateltavat organisoivat puheensa. Rekonstruointi myöhemmin olisi ollut haasteellista, jos litterointia ei olisi suoritettu välittömästi haastattelun jälkeen. Ryhmähaastattelun purkaminen on haasteellisempaa kuin yhden tai kahden henkilön haastattelu. Työ eteni hitaasti, koska sama kohta piti kuunnella useaan kertaan. Mitä enemmän haastateltavia oli yhtä aikaa koolla, sitä haasteellisem-

paa oli myös litterointi. Puhtaaksikirjoitettu teksti kuunneltiin uudelleen, jotta mahdolliset virheet saatiin korjattua. Työtä hidasti myös se, että litterointia oli hyvä tehdä vain melko lyhyitä aikoja kerrallaan. Se vähensi virheiden määrää kuuntelussa. Haastatteluista kirjoitimme vain selkeät sanat ja lauseet. (Eskola & Suoranta 2000, 98; Iowa State University Extension 2001.)

Haastatteluista syntyi 54 liuskaa litteroitua aineistoa. Tutkittaessa aineistoa nousi esiin kysymyksiä, onko se hyvää ja onko siinä riittävästi kuvauksia tutkitavasta ilmiöstä. Saimme kuitenkin mielestämme aineistoon hyviä kielikuvallisia vertauksia ja tarkkoja kokemuk kuvauksia. Haastatteluiden keskusteleva luonne mahdollisti teemojen laaja-alaisen käsittelyn ja vain harvoissa tilanteissa kohdensimme asiaa jatkokysymyksellä, esimerkiksi ”Voitko kertoa jonkun esimerkin?” tai ”Miten koit lapsen näkökulman tässä tilanteessa?” Aineistomme oli mielestämme laadukasta. Lähtökohtaisesti jokaisen omaa kertomaa oli pidettävä luotettavana tietona. Kävimme aineiston useaan kertaan läpi, jotta se olisi tullut tutuksi ja näin helpottaisi analysointia.

Nauhoitettu ja litteroitu aineisto säilytettiin Anitta Mäkelän tietokoneilla. Litteroitu aineisto tulostettiin myös Nana Lindholmille, jotta molempien olisi mahdollista itsenäisesti analysoida sitä. Hävitimme haastatteluaineiston tutkimuksemme valmistuttua. Laadullisen tutkimuksen aineisto saattaa sisältää sellaista aineistoa, joka vaikuttaa tutkittavan elämään tai vaikka tapaan tehdä työtä. Tutkimusaineistoa tuleekin säilyttää huolellisesti. Tutkimuksen julkaisun jälkeen aineisto tulisi hävittää, jos ei ole perusteltua syytä säilyttää sitä uutta tutkimusta varten. (Mäkinen 2006, 120; Vilkka. 2005, 37 – 38.)

5.3 Aineiston analyysi

Analyysi suoritettiin sisältö- ja tekstilähtöisesti, joten aineiston rajaaminen ja tiivistäminen olivat tärkeitä vaiheita. Analyysivaiheissa oli palattava aina uudelleen tutkimuskysymyksiimme ja teoreettisiin lähtökohtiin ja siten etsittävä aineistosta niihin viittaava materiaali. Pyrkimyksenämme oli toimia niin, että emme olisi kadottaneet aineistomme sisältämää informaatiota. Meidän tuli olla avoimia

tutkimuskohteellemme ja tuloksille. Tutkimuksessa on kyse aina jonkin verran tulkinnasta ja teorian hyödyntämistä tutkittavan ilmiön tukena. Tutkijalla täytyy siis olla tietynlainen valta saamansa aineistoon, mutta sen käyttäminen ja hyödyntäminen täytyy olla eettisesti pohdittua. (Eskola & Suoranta 2000, 19 – 20, 210 – 211; Metsämuuronen 2006, 122; Vilka 2005, 38.)

Tekstin ja sisällönanalyysin avulla etsimme merkityksiä, joiden avulla järjestelimme dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Aineiston käsittely perustui loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, joka muodostui aineiston pilkkomisesta osiin, käsitteellistämisestä ja kokoamisesta uudelleen. Analyysiä tuli tehdä koko prosessin ajan. Menetelmä soveltuu myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103 – 109.)

Aluksi aineisto litteroitiin ja referoitiin omaksi tekstitiedostoksi. Merkitsimme eri henkilöiden puheen eri väreillä, koska silloin havaitsimme parhaiten tekstin sisällöstä yhtäläisyydet ja eroavuudet. Emme kuitenkaan koodanneet henkilöitä, koska emme arvioineet yksittäisten henkilöiden välillä olevia eroavuuksia, vaan halusimme tuoda tulokset esiin yhtenä kokonaisuutena yleisemmällä tasolla.

Varsinaisen analyysin jaoimme neljään työvaiheeseen. Ensimmäinen vaihe oli teemoittelu. Käyttämämme teemat olivat samat kuin haastatteluissa, koska niiden hyödyntäminen analyysin alkuvaiheessa tuntui loogiselta ja helpotti käytännön työtä. 1. Kasvattamisen merkitys, arvot ja arvokeskustelu, 2. Varhaiskasvatussuunnitelma ja uskonnollis-katsomuksellinen ja eettinen orientaatio, 3. Uskonnollisen ja eettisen kasvatuksen haasteet ja siinä tarvittavat valmiudet ja 4. Lapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen. Tässä vaiheessa aloitimme myös teemojen tiivistämisen. Tiivistämisen jälkeen luimme tekstejä läpi useaan kertaan ja etsimme sieltä tutkittavan ilmiön kannalta olennaista tietoa.

Analyysin toisessa vaiheessa luokittelimme aineiston teemojen tekstiä. Kiinnitimme huomiota sanojen toistuvuuteen ja kokemusten samankaltaisuuksiin ja eroavuuksiin. Useimmiten toistuvia sanoja haastateltavien puheessa olivat lapsi, kasvatus, kasvattaja, vanhemmat, uskonnollisuus, varhaiskasvatussuunnitelma ja arvot. Lapsi-sana erottui kontekstisivistä, mutta myös lapsilähtöisen

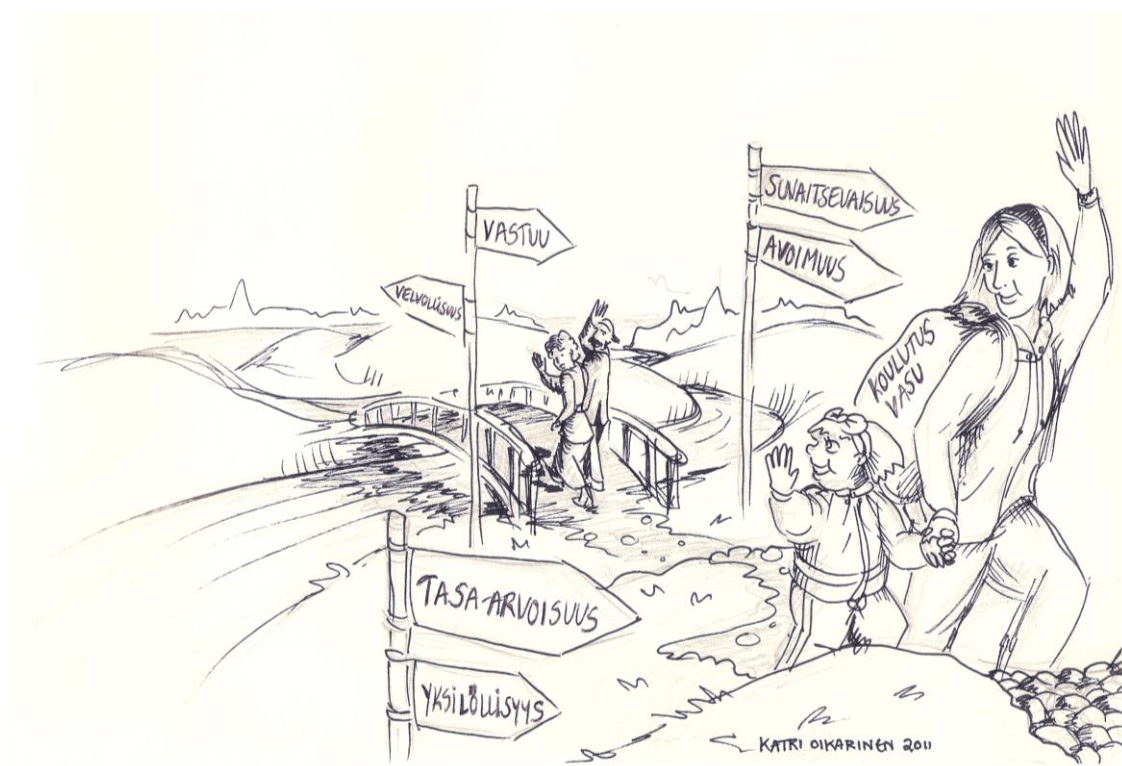
kasvatusajattelun takia. Vanhemmuus liitettiin kasvatustyön jakamiseen, vastuuseen ja laajempaan yhteistyöhön eli kumppanuuteen. Kasvattaja ja kasvattajuus -sanojen esiintyvyys liittyi kasvatustyön käytäntöön, haasteisiin ja valmiuksiin. Arvot liitettiin laajasti koko kasvatustyöhön, mutta erityisesti uskontokasvatuksen ja eettisen kasvatuksen lähtökohtiin. Varhaiskasvatussuunnitelma-sanan esiintyvyys ja linkittyminen muihin sanoihin oli huomattavan suurta.

Analyysin kolmannessa vaiheessa aineistoa vertailtiin ja tulkittiin. Syntyi uusia teemaotsakkeita, joita pyrimme vertailemaan ja tulkitsemaan ja etsimään niille merkityssuhteita. Vertailimme eri teemojen välillä olevien käsitteiden ja sanojen merkityssuhteita. Uskonnollisessa ja eettisessä kasvatustyössä suurin merkitys löytyi vanhempien ja kasvattajan välisestä kumppanuussuhteesta. Halusimme tuoda kumppanuussuhteen merkitykset esiin tuottamalla siitä piirretyn kuvan. Kuvan 1 avulla saimme tukea ja selkeyttä analyysillemme. Kuvassa tietä pitkin kulkee kasvattaja ja vähän matkan päässä vastaan tulee lapsi ja vanhemmat. Tien keskikohdassa he kohtaavat ja muodostavat kasvatuskokonaisuuden. He jakavat kasvatustyön kasvatuskumppanuudeksi. Tie haarautuu ja vastassa on monia haasteita, mutkia ja ala- ja ylämäkiä. Matkalla on tienviittoja kuvaamassa uskonnollisen ja eettisen kasvatustyön takana vaikuttavia tärkeitä merkityksiä kuten arvot, vakaumus, ammatillisuus ja kumppanuus.

KUVA 1: Kasvattajuuden yhteinen tie

Analyysin neljännessä ja viimeisessä vaiheessa tulkitsimme ja jalostimme ai-neistostamme syntynyttä näkökulmaa kasvattajuuden yhteisestä tiestä. Näkö-kulmana tie linkittyi vahvasti meidän tutkimuksemme teoreettiseen viitekehyykseen ja tarkasteli uskonnollista ja eettistä kasvatusta kolmesta eri lähtökohdas-ta. Lähtökohtia olivat kasvattaja, kasvatustyö ja asiakas eli lapsi sekä vanhem-mat. Yhteinen kasvatustyövastuu jaetaan kuvassa 2 konkreettisesti, kun van-hemmat saattavat lapsen hoitajalle ja lähtevät pois. Vastuu, velvollisuus, tasa-arvoisuus ja avoimuus olivat arvoja, jotka kannattelevat kumppanuussuhdetta. Kasvattajan tärkeimpinä valmiuksina pidettiin suvaitsevaisuutta, rohkeutta ja ammatillisia valmiuksia. Asiakkaan eli lapsen suurin merkitys oli yksilöllisyys ja sen huomioiminen.

KUVA 2: Kasvatusvastuun jakaminen ja kasvattajan valmiudet

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksemme tulokset syntyivät haastatteluista saadun aineiston ja siitä tehdyn analyysin pohjalta. Tulosten kirjaamisessa hyödynsimme analyysissä esiin tullutta näkökulmaa kasvatuksen yhteisestä tiestä. Yhteisen tien kulkeminen edellyttää avointa vuorovaikutusta, kunnioitusta ja tahtoa toimia yhteisen asian hyväksi. Monikulttuurisuus on uskonnollis- eettisessä kasvatustyössä haaste sekä mahdollisuus rikastaa omaa ammattitaitoaan.

Hedelmällisimmät keskustelut minä saan aikaan aina ihmisten kanssa, joilla on eri uskonto kuin minulla, koska silloin me pohditaan, että miten me löydetään se meidän yhteinen tie. Minä kunnioitan sinua. Ja sinä saat olla eri mieltä. Me saadaan uskoa eri asioihin. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Tulosten kirjaamisessa ja otsikoinnissa otettiin huomioon kasvattajan, kasvatustyhteisön ja asiakkaan näkökulmat, sekä niiden kohdentuminen tutkimuksemme kysymyksiin.

6.1 Arvot, avoimuus ja kumppanuus uskonnollisen ja eettisen kasvatustyön perustana

Uskonnollisen- ja eettisen kasvatustyön kulmakivinä pidetään tärkeiden arvojen, kulttuurin ja hyvien tapojen eteenpäin välittämistä. Aineiston perusteella avoin suhde vanhempiin ja tiimin työntekijöiden välillä olisi lapsilähtöisen uskontokasvatuksen tavoite ja perusta. Vanhempien kanssa tehtävälle kasvatuskumppanuudelle tärkeitä arvoja ovat vastavuoroisuus, avoimuus ja lapsen edun mukainen toiminta.

Uskonnollinen ja eettinen kasvatustyö synnytti paljon keskustelua tiimityön tärkeydestä ja avoimesta arvokeskustelusta. Päiväkodin arvojen ja kasvattajien arvomaailmoiden samankaltaisuuden koettiin tukevan yhteistä kasvatustyötä. Ne helpottavat sitoutumista työhön sekä vanhempien kanssa käytävää vuorovaikutusta. Arvoista käytävää avointa ja rehellistä keskustelua työtiimeissä ja

koko työyhteisössä tulisi kasvattajien mukaan käydä vielä enemmän, koska se antaa työntekijöille enemmän kosketuspintaa omaan työhön. Arvo- ja ammattieettinen keskustelu toimii peilinä omalle työlle ja sitä tulee ylläpitää tietoisesti työyhteisössä.

Uskonnollisuus synnytti keskustelua kasvattajan omasta vakaumuksesta ja sen näkymisestä kasvatustyössä. Tärkeänä pidettiin, että jokainen itse tiedostaisi oman vakaumuksensa ja sen esille tuomisen työssään. Merkityksellisenä pidettiin, että kasvattajat puhuisivat avoimesti esimerkiksi uskontoon liittyvistä asioista ja löytäisivät tiimissä yhteisen linjan työn toteuttamisen periaatteista.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että uskonto ja eettisyys ovat niin lähellä toisiinsa, että niiden erittelemineen varhaiskasvatustyössä on hankalaa. Uskontokasvatus päiväkodeissa on muuttanut muotoaan vuosien varrella ja monikulttuurisen päiväkodin tunnustuksettoman uskontokasvatuksen koettiin olevan lähempänä eettistä kasvatusta ja sen periaatteita.

6.2 Monikulttuurisuus rikkaus ja haaste kasvattajan ammatilliselle osaamiselle

Henkilökunnalla oli pitkä kokemus ja historia monikulttuuristen lasten ja perheiden kanssa työskentelystä. Vuosien työ monikulttuuristen perheiden parissa näkyi heidän kertoessaan kokemuksistaan erilaisista kulttuureista ja uskonnoista. Heidän ammatillisen osaamisensa uskonnollisessa kasvatustyössä voidaan todeta vahvistuneen näiden kokemusten kautta.

Olemme ammatillistuneet näissä monikulttuurisuusasioissa (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011)

Tutkimuskohteenamme toimineen Paavolan päiväkodin sijainnin koettiin vaikuttavan haastavana uskonnolliseen ja eettiseen kasvatustehtävään. Alueella asuu paljon maahanmuuttajataustaisia ja sosiaalista tukea tarvitsevia perheitä. Haastateltavien mukaan sosiaalista tukea tarvitsevat perheet hyötyvät uskonnollisuuden tuomasta turvasta, mutta vastaanotto uskonnollisiin asioihin oli usein negatiivista. Muutaman kasvattajan mielestä joidenkin lasten kohdalla päiväko-

din tarjoama uskontokasvatus olisi ehdottoman tärkeää sen hyvien arvojen ja hiljentymisen mahdollisuuden vuoksi.

Maahanmuuttajista suurin osa kuului muuhun uskontokuntaan kuin kasvattajat. Se koettiin niin haasteena kuin rikkautena. Haasteellisena pidettiin yhteisen kielien puuttumista. Päiväkodin arjessa myös kulttuuriperinteiden ja uskonnollisten traditioiden yhteensovittaminen on haastavaa. Rikkaudeksi nähtiin se, että erilaisuus lisää hyväksyntää. Rikkautena pidettiin lisäksi tietoa ja taitoa uusista kulttuureista ja uskonnoista, jotka vahvistavat kasvattajien ammatillista osaamista ja kielitaitoa. Useissa kokemuksissa esiintyi myös tarve saada lisää tietoa ja koulutusta erilaisista uskonnoista ja kulttuureista. Kasvattajat toivoivat seurakunnan tukea kasvatustyöhön. Paavolan päiväkodissa oli edustettuina haastattelu hetkellä seitsemän erilaista uskontokuntaa, mikä on keski-verta päiväkotia paljon enemmän.

6.3 Uskontokasvatuksen haasteet

Suurimmaksi haasteeksi tämän päivän uskontokasvatuksessa todettiin ihmisten tapa kohdata ja puhua uskonnollisista asioista. Haastateltavien mukaan ihmiset kokevat epävarmuutta uskoon liittyvissä asioissa ja kysymyksissä. Etenkin kantaväestöön kuuluvien vanhempien koettiin olevan erityisen arkoja ja haluttomia puhumaan uskon asioista kasvattajien kanssa. Muihin uskontokuntiin kuuluvat vanhemmat ovat varhaiskasvattajien kokemuksen mukaan tietoisempia omasta uskonnostaan ja sen traditioista. Yhteistyö ja avoin kunnioittava asenne on monikulttuurisen kasvatuskumppanussuhteen ydin.

Hedelmällisimmät keskustelut minä saan aikaan aina ihmisten kanssa, joilla on eri uskonto kuin minulla, koska silloin me pohditetaan, että miten me löydetään se meidän yhteinen tie. Minä kunnioitan sinua. Ja sinä saat olla eri mieltä. Me saadaan uskoa eri asioihin. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Kasvattajat kokivat haasteena myös maahanmuuttajaharjoittelijat, joita päiväkodissa on paljon. Kulttuuriset ja yksilölliset erot tuovat haastetta kasvatustyöhön.

Kun harjoittelijat eivät aina ihan ymmärrä ja tai eivät halua ymmärtää, että heidän tapansa kasvattaa on niin erilainen kuin meidän suomalaisten tapa kasvattaa. Siinä näkyy kulttuuriero. Ei meillä läpsitä lasta naamalle eikä poskelle eikä nipistellä, ei edes hellyyttään niin, että lapsi itkee. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

6.4 Eettisen kasvatuksen haasteet

Eettisen kasvattamisen osa-alueet koettiin yleisesti hyvin haasteelliseksi, koska eettisyyttä on kaikissa tilanteissa ja vuorovaikutuksellisissa kohtaamisissa. Päiväkodin arvoissa etenkin tasa-arvoisuus herätti keskustelua, koska sillä viitataan lasten tasa-arvoiseen kohteluun ja kunnioittamiseen. Lapsi oppii aineiston mukaan mallista ja koetun mallin leima on hyvin vahva. Kasvattajat pohtivat oman käytöksensä ja sen tuoman mallin vaikutusta lapsiin.

Eettistä kasvatusta tulee joka päivä joka tilanteessa. Tuntuu, että sitä täällä arjessa nähdään varmaan henkilöstön kesken, kun sitten taas tuolla lasten kesken. Ja itse olen paljon pohtinut myös eettisyyttä, että miten kohdellaan lapsia ja miten me ollaan esimerkkinä täällä niille lapsille. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Kokemuksia oli siitä, miten oman käytöksen ja työtapojen muokkaaminen asiakasystävälliseksi vaikuttaa asiakassuhteen luomisessa ja ylläpitämisessä. Ihmisten kanssa tehtävässä työssä henkilökohtaisilla kemioilla on vaikutusta. Kasvattajan on pyrittävä kohtaamaan kaikki asiakkaat tasavertaisina ja tärkeinä. Ammatillisuus on säilytettävä sellaisissakin tilanteissa ja asioissa, mitkä ovat ristiriidassa oman etiikan kanssa.

Se ei saa näkyä meidän toiminnassa eikä käytöksessä millään tavalla, että jonkun toisen lapsen kanssa synkkaa paremmin kuin toisen kanssa tai vanhempien suhteessa vanhempiin. Meidän pitää olla ammatillisia, että osataan kohdata kaikki erilaiset vanhemmat. Et, jopa se, se äiti, joka minun niskakarvat nostaa pystyyn niin minun pitää pystyä hänen kanssaan keskustelemaan ja kuuntelemaan niitä hänen toiveita, vaikka ne olisi ristiriidassa meidän asioiden kanssa. Se on musta sitä eettisyyttä ja ammatillisuutta. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Arjen hektisyys ja lasten lisääntynyt levottomuus yhdistettiin eettiseen osaluueeseen juuri niistä johtuvien lieveilmiöiden vuoksi. Kiire ja hektisyys lisäävät levottomuutta. Levottomuus lisää tilanteita, joita on syytä pohtia eettiseltä kannalta esimerkiksi hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän näkökulmista. Kasvattajat pitivät tärkeänä, että lapsi saa itse pohtia valintojaan ja niiden eettisyyttä. Lapsi oppii valitsemaan ja toimimaan tilanteissa oikein, kun on saanut sitä harjoitella turvallisen aikuisen kanssa. Paavolan päiväkodissa toimiva leikkimaailma tukee lapsen omaa eettisen ajattelun kehitystä ja valmiutta toimia tilanteissa, joissa täytyy tehdä valinta oikean ja väärän välillä.

6.5 Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ja arjen kohtaaminen

Uskonnollisen ja eettisen kasvatuksen sisältö ja toteutus on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelman uskonnollis-katsomukselliseen ja eettiseen orientaatioon. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa orientaatioiden toteuttamista ja helpottaa työn arviointia.

Kasvatustyötä tehdään paljon oman persoonan varassa, mutta haastatellut kasvattajat tiedostivat hyvin työtään ohjaavien asiakirjojen merkityksen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio koettiin laajasti haasteelliseksi ja jäävän helposti muiden orientaatioiden varjoon. Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutuksesta, sisällöstä ja sen tarpeellisuudesta syntyi eriäviä mielipiteitä kasvattajien kesken.

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation ja arjen kohtaaminen tuntuivat joidenkin haastateltavien mielestä toteutuvan hyvin. Joidenkin mielestä arjen ja orientaation yhteys oli hyvin vähäinen. Valtaosa piti orientaatiota tarpeellisena, koska se auttaa kulttuurisen ja uskonnollisen tietouden ja tapojen eteenpäin viemisessä. Monikulttuurisuus on vaikeuttanut orientaatioiden toteuttamista. Joidenkin kasvattajien kokemuksen mukaan oman suomalaisen kulttuuriperinteen siirtäminen on mahdotonta tiukkojen uskonnollisuuteen liittyvien sääntöjen takia.

Oman kulttuurin eteenpäin vieminen on mahdotonta tiettyjen sääntöjen mukaan (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011).

Jotkut kokivat, että sellaisiakin asioista on karsittu pois, mitkä kuuluvat suomalaiseseen uskonnolliseen juhla- ja kulttuuriperimään.

Meillä on myös karsittu semmoisia asioita välillä pois, mitä, minä en itse karsisi pois. Esimerkiksi ei askarella enkeleitä sen takia, koska on niin paljon niitä lapsia ketkä ei saa niitä tehdä. Se on rajattu monelta muultakin sitten pois, kun minä itse koen, että se kuuluu tähän suomalaiseen perinteeseen ja pitäisi jättää vain niiltä pois, joille se on kiellettyä. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Toteutuminen oli hyvin yksilö- ja tiimikohtaista ja orientaation laajempi arviointi kaipaisi haastateltavien mielestä myös asiakkaiden mielipiteiden ja toiveiden huomioimista.

6.6 Yksilöllisen uskontokasvatuksen toteutuminen ja lapsen uskonnollisuus

Lapsen uskonnollisuuden tukeminen perustuu päiväkodin arjessa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisältöalueeseen, sen toteutukseen ja arviointiin. Lapsen uskonnollisuutta ja sen tukemista pidettiin aineistommekin mukaan vahvasti perheen omana asiana. Samoin kuin sitä, että vanhemmilla on pääasiallinen vastuu lapsen uskontokasvatuksesta. Päiväkodin henkilökuntaresurssit eivät aina haastateltavien mukaan mahdollista yksilöllistä huomioimista. Haasteita kasvatukselle tuo se, että lapset edustavat yhä useampia uskontokuntia. Kaikenlainen julistuksellisuus on kielletty päiväkodissa.

Päivähoidossa on tapana pitää varhaiskasvatuskeskustelu, vasu-keskustelu, jossa tiedustellaan halukkuutta osallistua uskonnollisiin hetkiin, joita päiväkodissa järjestetään. Aineiston mukaan vasu-keskustelussa on kolme vaihetta, joissa ensin esimies käy keskustelun vanhempien kanssa. Tämän jälkeen lapsen oma kasvattaja käy aloituskeskustelun. Lapsen hoidon alun jälkeen käydään varsinainen lapsen varhaiskasvatuskeskustelu. Näiden kaikkien keskustelujen aika-

na on hyvä selvittää perheen toiveita ja ajatuksia myös lapsen uskonnollisuudesta ja perheen vakaumuksesta.

Kasvattajat kuvasivat lapsen kokemuksia uskonnosta minä kehityksen ja lapsen peruskehityksen valossa.

Hengelliseen kasvuun lapset ei ole valmiit ennen kuin on kehittynyt itseymmärrys, että minä olen minä ja kuulun tähän perheeseen ja kuulun tähän yhteisöön ja kuulun tähän maailmaan (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011).

Lapsi on perusluonteeltaan utelias ja kiinnostunut kaikesta vieraasta. Kasvattajat arvioivat, että lapsi ei osaa eritellä tai hahmottaa uskonnollisia tai hengellisiä asioita helposti. Uskonnollisia asioita tulee usein esiin lasten leikeissä kuin todellisuuden kokemuksissakin, mutta lapsi ei välttämättä ymmärrä niiden yhteyttä uskontoon. Lapset miellettiin hyvin konkreettisiksi ja siksi asioiden havainnollistaminen koettiin hyväksi.

Lapsen vahvoihin uskonnollisiin ilmauksiin on vaikea haastateltavien mukaan suhtautua ja silloin tilanteiden hoitaminen vaatii kasvattajalta tilanteenlukutaitoa ja valppautta valita sanat niin, että ne eivät loukkaa lasta tai hänen perheensä vakaumusta. Vanhemman ja kasvattajan puheet saattavat olla ristiriidassa ja se aiheuttaa lapsessa usein hämmennystä.

Kerran pieni tyttö kauheasti huusi, et sinä, et saa noin tehdä, Jumala suuttuu sinulle. Jumala ei koskaan anna sinulle anteeksi, jos sinä noin teet. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Vieraiden kulttuurien ja uskontojen edustajat ovat aineiston mukaan jääneet vaille jossain määrin oman uskontonsa traditioiden huomioimista.

Ei meillä mitenkään huomioida niitä muitten uskontokuntien juhlapyyhiä. Ramadan jälkeen lapset ovat poissa muutaman päivän. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Aineisto herätteli pohtimaan, että minkälaisen jäljen päivähoito ja sen uskonto- ja eettinen kasvatus jättää lapseen ja millaisia kokemuksia lapsi kantaa muka-

naan siltä ajalta. Lapsen kokemus on usein vaikea arvioida. Hänen kokemuksista rakentunut pohja kantaa häntä seuraavaan kasvuvaiheeseen.

...niin se menee tietenkin, että tämä päivähoito raamittaa niin paljon tätä lapsen täällä maailmassa oloa. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

6.6.1 Miksi toi ei tullu kirkkoon?

Joskus on tilanteita, että kasvattajat joutuvat miettimään eri uskontokuntaan kuuluvan lapsen sijoittamista toiseen tilaan. Kasvattajat pohtivat lapsen tuntemuksia tilanteissa, joissa hän joutuu erilleen muista lapsista. Haastatteluaineistosta välittyi paljon kasvattajien tuntemuksia lapsen kokemuksista niissä tilanteissa, joissa lapsi joutuu jäämään yhteisen tuokion ulkopuolelle oman uskontonsa tai perheensä vakaumuksen vuoksi.

Se on itsessään haastava, silloin kun kielletään sitä ja tätä ja tuota (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011).

Ei voi askarrella eikä tehdä, mutta kun ne muut tekee. Lapsi näkee ja kuulee mitä muut tekevät. Se on vaikea asia, että miten se lapsi kokee itse sitä erilaisuutta. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Olen minä nähnyt itsekin, että lapset reagoivat ihan selvästi. Pahoittaa mielensä ja kiukuttelee ja sanoo, miksi toi ei tullu kirkkoon? (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

On vaikeaa arvioida lapsen kokemusten merkityksiä tarkkaan, mutta kasvattajat kuvasivat tilanteita, joissa lapsi käyttäytymisellään tai kysymyksillään kertoo kokemuksistaan ja niiden vaikutuksista. Lapselle puhumista ja keskustelua hänen kokemuksistaan pidettiin erittäin tärkeänä. Kasvattaja koettiin tiedon välittäjänä tilanteissa, joita lapsi ei ymmärrä tai kokee vääryyttä.

Päiväkotiarjessa on tilanteita, joissa joudutaan suunnittelemaan toiminta niin, että se ei ole haitaksi kenenkään lapsen tai perheen vakaumukselle. Joskus käy kuitenkin niin, että kasvattaja joutuu yllättävään tilanteeseen.

Minä luin lapsille kirjaa Joulun alla ja yritin valikoida sellaisen kirjan, jota Jehovan todistaja pojan kanssa voisi lukea. Ei mitään tonttuja eikä muita. No, eikö se sillä viimeisellä sivulla se joulupukki kuitenkin ollut. No, sitten poika toisella puolella ja kysyy, että mikä tuo on? Ja sitten minä sanoin, että, kaikissa perheissä ei vietetä joulua. Jossain perheessä jouluku on iso juhla ja jossain toisessa perheessä vaikka pääsiäinen onkin se iso juhla tai joku muu, lehtimajajuhla. Ja sitten se samainen poika kysyy vieressä: ai mikä jouluku? Se oli sille Jehovan todistaja lapselle hirveen ihana, kun se toinen ei edes tiennyt mikä se jouluku on. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

6.7 Kasvattajalta vaadittavat valmiudet ja keinot

Uskonto- ja eettinen kasvatusta vaativat kasvattajalta aikaa ja rohkeutta puhua ja pitää yllä keskustelua lasta mietityttävistä asioista.

Meidän pitää vastata lasten kysymyksiin silloin, kun ne kysymykset tulevat. Eikä ohittaa - sanoa, että nyt ei ole aikaa. Ne on niitä kysymyksiä, jolloin kaikki muu kiire pitää jättää pois. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Kasvattajilta vaaditaan tietoa erilaista uskonnoista ja kulttuureista sekä koulutusta niihin. Haastatteluaineiston pohjalta voimme todeta ammatillisuuden näkyvän päiväkodin monikulttuurisessa kasvatustyössä, mutta koulutusten tuoma valmius ei ole kokemusten mukaan riittävä.

Kasvattajilta vaaditaan suvaitsevaisuutta ja taitoa kunnioittaa kaikkia lapsia, perheitä ja heidän vakaumustaan.

Kaikki lapset ja perheet ovat yhtä ihania ja arvokkaita. Ja tietysti se kunnioittaminen on myös iso asia. Niin sen pienen lapsen, kun heidän uskontonsakin, kunnioittaminen. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

Tärkeimpänä valmiutena pidettiin hyviä vuorovaikutustaitoja ja joustavuutta, jotka menevät edelle muun tiedon, taidon ja osaamisen. Jos ihmisellä on hyvät vuorovaikutustaidot, hän kykenee ilmaisemaan itseänsä selkeästi ja myös kuulemaan oikeasti toista. Kasvattajalta vaaditaan lisäksi rohkeutta puuttua työkaaverin väärään käytökseen.

Kasvattajilla oli esittää erilaisia keinoja, joilla lapsen uskonnollisuutta voidaan tukea ja tuoda esille päivähoidon arjessa. Alle kolmivuotiaiden kanssa laulu-leikit, kirjat ja oman itsensä hahmottaminen toimivat hyvinä arkipäivän keinoina, kun taas isommille lapsille tärkeää on myös mahdollisuus hiljentymiseen ja asioiden syvempään pohdiskeluun. Paavolan päivähoitossa pienryhmätoiminta ja leikkimaailma kuuluvat jokaiseen arkipäivään ja ne mahdollistavat monia lapsen yksilöllisiä kasvuntarpeita tukevia toimintoja uskonnollisuudenkin näkökulmasta. Draama, jota Paavolan päiväkodissakin toteutetaan, on mielikuvitukseen ja elämyksiin pohjautuvaa toimintaa, jonka avulla voidaan harjoitella erilaisia vaikeita asioita. Se on leikkiä ja ilmaisuharjoituksia, johon aikuinen voi houkutella ja rohkaista lapsia omalla eläytymisellään ja mukanaolollaan.

Uskonnolliset asiat ovat lapsille usein vieraita ja niiden opettamisessa on hyötyä siitä, että sen osaa jotenkin liittää lasten nykyiseen elämään. Kasvattajien olisi hyvä pysähtyä kuulemaan lasta ja tarttua hänen huoleensa ja murheeseensa. Hengellisyttä tai uskonnollisuutta ei ole syytä irrottaa erilliseksi osa-alueeksi vaan puhua laajemmin, että kasvattajat tarjoavat onnistumisen kokemuksia elämyksiä eri kehityksen osa-alueilla.

Onnistumisten kautta heidän itsetunto kehittyy. Sitä kautta myös hengellinen puoli voi vahvistua. Niin lapset, kuin aikuisetkin opettelisivat itsetuntemusta, koska se on jotain sellaista mitä on meidän sisällä. Se ei tule tekemisen kautta vaan hiljentymisen. (Paavolan päiväkodin työntekijä, Hyvinkää, toukokuu 2011.)

6.8 Kehittämisaalueita ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksemme edetessä tuli esiin muutamia asioita, jotka kaipaivat jatko-työstämistä ja mahdollista jatkotutkimusta. Hyvinkään päiväkotien uskonnollis-katsomuksellisen orientaation käytännön toteutus kuin sen laajempi arviointikin voisi olla kiinnostava tutkimusaihe. Haastatteluissa tuli esiin muutamia pohdintoja, joita voisi hyvin alkaa tutkia toimintatutkimuksen muodossa. Seurakunnan ja päiväkodin yhteistyön kehittäminen tai toimintamallin luominen voisivat olla myös mielenkiintoinen ja työyhteisöjä palveleva aihe, koska yhteistyö seura-

kunnan kanssa, ja etenkin päiväkodissa pidettävät seurakuntahetket, koettiin hyvin irrallisiksi, eivätkä sellaisenaan tukeneet päiväkodin omia sisältöteemoja.

Aineistosta syntyviä kehittämisalueita seurakunnan yhteistyön lisäksi oli luoda mahdollisuus hiljentymiseen niin lapsille kuin päiväkodissa työskenteleville aikuisille. Haastatelluista useat pitivät hiljentymistä ja sen merkitystä tärkeänä nykyisessä hektisessä elämässä. Hiljentymisen koettiin olevan merkityksellinen niin lapsille kuin aikuisillekin, mutta tilaisuuksia siihen koettiin olevan liian vähän. Yleisesti myös uskontoon ja eri kulttuureihin liittyvissä asioissa toivottiin lisää avointa keskustelua koko varhaiskasvatuskentän keskuudessa. Niinpä olisikin syytä kiinnittää huomiota koko kaupungin yhteisiin linjauksiin esimerkiksi siitä, miten kasvattajat toimivat ja vastaavat lasten uskonnollisiin kysymyksiin. Onko jokaisella kasvattajalla oikeus vastata oman vakaumuksensa mukaisesti vai pitäisikö vastauksessa mukailla jotain yhteistä neutraalia tunnustuksetonta linjaa?

Uskontokasvatuksen merkitystä pidettiin tärkeänä, joten sen vaikutuksista lapsen kokonaiskehitykseen olisi hyvä pohtia laajemmin Hyvinkään varhaiskasvatuksessa. Koko kaupungin koulutuksella olisi mahdollisuus laajentaa kasvattajien tietämystä aiheesta. Varhaiskasvattajien koulutuksen tulisi antaa enemmän valmiuksia uskontokasvatuksen antamiseen. Uskontokasvatusta ei saisi eriyttää tai sysätä seurakuntien vastuulle, vaan pyrkiä vastaamaan tämän päivän haasteisiin koulutuksella ja vaikuttamalla kasvattajien asenteeseen uskonnollisuutta ja katsomuksellisuutta kohtaan. Näin se olisi oikeudenmukaisuuden nimissä suvaitsevaa ja kaikkia kunnioittavaa.

6.9 Johtopäätökset

Työmme tulokset tukevat yhteiskunnassa laajemmin syntynyttä keskustelua päiväkotien uskontokasvatuksen muuttumisesta ja yleisesti sen tarpeellisuudesta muuttuvassa monikulttuuristuvassa yhteiskunnassamme. Uskonnon arkipäiväistyminen ja sen merkityksen väheneminen suomalaisten elämässä näkyy myös päiväkotityössä. Monille perheille uskonnolliset asiat ja uskonnollisen

kasvatuksen antamista päiväkodeissa ei pidetä merkityksellisenä. Yhteiskunnan muutokset ja globalisaatio ovat vaikuttaneet arvomaailmaan, uskonnon asemaan ja merkitykseen. Muutokset ovat vaikuttaneet myös varhaiskasvatuksessa annettavaan tunnustuksettomaan uskontokasvatukseen ja sen toteuttamiseen. Uskontokasvatusta pidetään monissa päiväkodeissa haastavana, ja sen toteuttamista pidetään vaikeana ja siitä puhumista myös vältetään. Päivähoidon henkilökunta onkin tullut varovaiseksi ja epävarmaksi, koska uskontokasvatus herättää vahvoja tunteita ja siitä on jokaisella oma mielipide. Joissakin päiväkodeissa onkin siirrytty pitämään juhlia, joista on jätetty kokonaan pois uskontoon viittaavat elementit. Keskustelua on herättänyt myös se kuuluvatko ne uskontoon vai traditioon.

Kulttuuri- ja uskontovähemmistöihin kuuluvalla lapsella tulee olla oikeus kasvaa suomalaiseen yhteiskuntaan säilyttäen oma kulttuurinen ja uskonnollinen kulttuuripiirinsä ja tapansa Suomen ratifioimien ihmisoikeusjulistusten mukaisesti. Suomessa varhaiskasvatus perustuu yleisiin tavoitteisiin, joissa lapsen kulttuuri, uskonnollinen ja katsomuksellinen tausta, uskomukset sekä etiikka ja erilaiset näkemykset tulee huomioida yksilöllisesti kaikilla kasvatuksen alueilla. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lähtökohtana pidetään yleistä tasa-arvoisuutta edellyttäen tyttöjen ja poikien tasavertaisin kohtelun ja hoidon. Perheiden ja lasten erilaisten tarpeiden huomiointi vaatii kasvatushenkilöstöltä avointa ja vuorovaikutuksellista suhdetta, jotta asioita voidaan käsitellä tasavertaisesti ja vastavuoroisesti. (Hilksa ym. 2005, 30 - 31; Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 39 - 41.)

Havaitsimme, että Paavolan päiväkodin työntekijöiden työ näyttäytyi ammatillisena ja laadukkaana päivähoitotoimintana. Lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan kokonaisvaltaisesti ja perheiden vakaumusta kunnioitetaan. Kasvattajilla oli taito arvioida omaa työtään ja sitoutuneisuus työn tekemiseen oli vahvaa ja ennakkoluulotonta. Haastatteluissa syntyi paljon keskustelua arvoista ja niiden merkityksestä kasvatustyön tekemisissä. Arvoista puhuminen kertoo työyhteisössä vallitsevasta avoimesta kasvattajuuden ilmapiiristä, mikä osaltaan on monikulttuurisen työn tekemisen tulosta. Monikulttuurinen asiakaskunta on vahvistanut kasvattajien tietoutta ja taitoa ei uskonnoista ja kulttuureista ja antanut tilaa eri-

laisille elämän katsomuksille. Voimme todeta, että henkilökunta on sitoutunut toteuttamaan omaan varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjattuja eettisen- ja uskonnolliskatsomuksellisen orientaation tavoitteita. Emme työssämme arvioi heidän kokemustensa perusteella orientaatioiden toteutusta, mutta toivomme työmme antavan heille mahdollisuuden tähän arviointiin.

Heidän työtapansa perustui vahvaan kasvatuskumppanuuteen ja haluun tehdä yhteiskunnallisesti vaikuttavaa kasvatustyötä. Oma hengellinen vakaumus oli merkityksellisestä uskontokasvatuksen toteutumisesta ja kasvattajien arvioissa omaa työtään. Syvän hengellisen vakaumuksen omaavilla kasvattajilla uskontokasvatus oli luonteva osa kokonaisvaltaista kasvatustyötä. Ihmiset rakentavat hengellisyytään monista eri asioista, eivätkä niin sanotusti sitoudu vain yhteen tunnustukseen. Tämä näyttäytyy myös siinä, millaisia toiveita päivähoitoon asiakkailta on uskontokasvatuksen suhteen. He saattavat toivoa, että lapselle ei anneta vain yhtä suuntaa uskonsa kasvuun, vaan ovet pidetään avoimena moneen suuntaan. Päivähoidon uskontokasvatusta on mahdoton toteuttaa ilman tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa.

Holistinen ihmiskäsitys oli yksi työmme keskeisistä teorioista. Kokonaisvaltainen kasvatus luo perustan, jolle on hyvä kasvaa ja kasvattaa. Päivähoitossa tärkein asiakas on lapsi. Lapsi viettää usein päiväkodissa suuren osan varhaislapsuudestaan. Kokemusten määrän takia nämä vuodet ovat merkityksellisiä kokonaiskasvun näkökulmasta. Lapsen kysymyksiin on erittäin tärkeä vastata, koska kokonaisvaltaisen ajattelun pohja rakentuu näistä vastauksista ja niiden sisällöistä. Tämän päivän lapsen maailmassa on monenlaisia asioita, joita hän joutuu kohtaamaan usein liian nuorena. Lapsi kohtaa päivittäin valtavan määrän informaatiota, josta osa ylittää hänen kehitys- ja käsityskykynsä. Hänen on usein vaikea hahmottaa syy - seuraus suhdetta. Kysymysten taustalla saattaa myös olla huoli omasta tai läheistensä turvallisuudesta. Samoin ajan ja paikan merkitys voi olla epäselvä. Tästä syystä lapsi saattaa huolestua tai syyllistyä asioista, jotka pohjimmiltaan eivät kosketa hänen elämänpiiriään. Lapsi saattaa ahdistua kaverin isovanhemman kuolemasta tai televisio-ohjelmassa tapahtumista niin, että menettää yöunensa. Parhaimmillaan lapsen kysymys saattaa johtaa aikuisen ja lapsen väliseen yhteiseen pohdintaan. Tällaisella pohdinnalla

saattaa olla mahdollisuus kasvattajan oman ajattelun avartumiseen. Aikuisella ei tarvitse olla kaikkia vastauksia, vaan on tärkeätä, että aikuinen esittää lapselle vastakysymyksen: ”Mitä itse siitä ajattelisit tästä asiasta? (Kangasmaa ym. 2010, 47.)

Yleisesti on hyvä asia, että kasvattajat joutuvat pohtimaan tekemänsä työn vaikutusta niin toisiinsa kuin lapsiin. Kasvattajan on tärkeää omata taidot, joilla kykenee refleктоimaan omaa ja toisen tekemää työtä. Toisen työn arvioinnissa on hyvä osata puuttua myös sellaisiin tilanteisiin, joista ammatillisuus puuttuu. Tämän päivän kasvatustyö vaatii kasvattajalta paljon valmiuksia ja sitoutuneisuutta työhönsä. Muuttuva yhteiskunta vaatii kasvattajuudelta ymmärrystä ja valmiutta kohdata erilaisia ja eri tavalla ajattelevia ihmisiä.

Varhaiskasvattajat ovat kasvatustieteen ammattilaisia, joilla on ammatillista kokemusta lapsesta ja lapsuudesta. Heillä on myös omakohtaisia kokemuksia, muistoja ja mielikuvia. Omakohtaiset kokemukset ja ammatillisuuden tuoma tieto antavat kasvatustietoisuutta lapsuuden monikerroksisuudesta ja lisäksi valmiuksia kohdata kasvatustyön tuomat haasteet. (Kaskela & Kekkonen 2006, 71.)

7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI

Avoin ja refleктоiva asenteemme tätä työtä kohtaan mahdollisti meille tärkeän oppimiskokemuksen. Tämä kokemus oli kaikessa vaikeudessaan antoisa ja opetti meitä ymmärtämään enemmän opinnäytetyön merkityksestä ja omista valmiuksistamme toimia kasvattajina. Teimme valtavasti työtä ja välillä epätoivo oli lähempänä kuin usko valmiiseen työhön. Onnistuimme tutkimuksessamme omasta mielestämme kuitenkin hyvin ja olimme erittäin tyytyväisiä, koska tutkimustamme kohtaan esitettiin toiveita sen käyttämisestä suunnittelu- ja havaintomateriaalin pohjana jatkossa. Hyvinkään seurakunnan lapsityön ja Seurakuntien Lapsityön Keskuksen esittämä kiinnostus työtämme kohtaan lisäsi tietenkin työmme työelämälähtöisyyden näkökulmaa.

Tutkimusluvan haimme toukokuussa 2011 Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta. Haastateltavilta saatiin kirjallinen suostumus ennen haastattelujen aloittamista. Työn tekijöinä olemme eettisesti vastuussa tutkimuksestamme ja siihen liittyvistä valinnoista, johtopäätöksistä sekä kannanotoista. Luottamus tutkijan ja tutkittavan välillä on tärkeää ja se on määrätty laissa. Tutkittavan tulee voida luottaa, että hänestä kerätty aineisto käsitellään ja säilytetään sopimusten mukaisesti. Tutkittavalle tulee kertoa, kuinka hänen tietojaan käsitellään tutkimuksen aikana ja anonymiteetti taataan tutkimuksen eri vaiheissa. (Mäkinen 2006, 115 – 116.).

Tutkittaessa kokemuksia voi aina esittää kritiikkiä tutkimuksen luotettavuudesta. Kokemusta lähtökohtaisesti täytyi pitää totena ja siten uskomme saaneemme rehellisiä kuvauksia kasvatuskokemuksista. Oli vaikea arvioida, kuinka hyvin haastateltavat onnistuivat sanallisissa kuvauksissaan, koska me emme tutki-neet heidän äänenpainojaan tai käyttäytymistään haastattelun aikana emmekä ryhmän käyttäytymistä. Tutkimuksemme tulokset peilaavat ainoastaan tekstiin ja sen sisältöön. Pyrimme esittämään tutkimuksen kannalta tärkeän teorian laajasti ja avoimesti, mutta tutkimuksen luonteen vuoksi käsitteiden rajaamisessa ja kohdentamisessa oli haasteita. Tutkimusta arvioitaessa oli palattava sen lähtökohtiin ja siihen ilmiöön, mitä tutkimuksemme koski eli kasvattajien kokemuk-

sia uskonnollisesta ja eettisestä kasvatuksesta. Pystyimme mielestämme tavoittamaan tästä suuresta ilmiöstä tärkeitä teemoja ja siihen vaikuttavien asioiden merkitystä koko ilmiön takana. Tutkimus on kokonaisuus, johon vaikuttavat kaikki tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat seikat. Siksi sitä tulisi myös arvioida kokonaisuutena. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat tutkimusprosessin julkisuus ja se, että tutkimuksen tekemiseen on riittävästi aikaa käytettävissä. (Mäkinen 2006, 94 – 95, 102; Tuomi & Sarajarvi 2009, 134 – 143.)

Haastatteluaineiston litteroinnissa ja analysoimisessa huomioitiin anonymiteettisuojaan säilyminen. Haastateltaville oli mahdollistettu nauhan keskeytys, kuuntelu jälkikäteen ja nauhalta omien lauseiden poistaminen. Haastatteluissa ei esiintynyt arkaluontoista materiaalia. Haastatteluiden keskusteleva luonne antoi meille objektiivisemmin mahdollisuuden tarkastella aineistoa. Keskustelujen teemat olivat haastattelijalta lähtöisin, mutta ne etenivät luonnollista kulkuaan haastattelu ryhmien keskusteluissa. Olimme tutkimukseen osallistuville henkilöille ennestään jonkin verran tuttuja, mutta emme kokeneet sen vaikuttavan tuloksiin negatiivisesti vaan ennemminkin tuovan luottamusta tutkijan ja tutkittavien välille. Emme suhtautuneet tutkittavien henkilöiden kokemuksiin alentavasti emmekä yrittäneet muuttaa heidän näkemyksiään vastaamaan omiamme.

Tutkimuskysymykset tarkentuivat tutkimuksen edetessä. Haastatteluteemat saivat myös lopullisen muotonsa ensimmäisen haastattelun aikana ja toteutuivat mielestämme hyvin eri haastattelukerroilla. Tosin teemoja olisi voinut rajata hieman enemmän. Pohdimme myös sitä, että olisiko ehkä ollut syytä keskittyä tutkimuksessamme vain uskonnollis-katsomukselliseen orientaatioon. Ryhmäteemahaastattelu osoittautui hyväksi ja tarkoituksenmukaiseksi tutkimusmenetelmäksi, vaikka haastatteluaineiston litterointi olikin paljon haasteellisempaa kuin ennakkoon olimme ajatelleet. Aineiston analysointi ja tulosten tulkinta veivät nekin enemmän aikaa kuin ennakkoon olimme olettaneet. Tutkimuksemme pysyi raameissa, jotka olimme itsellemme asettaneet. Teoreettinen tietämyksemme aiheesta lisääntyi samoin kuin opinnäytetyöltä vaadittavasta sisällöstä ja rakenteesta. Oma kriittisyytemme työtämme kohtaan lisääntyi sekin työn edetessä.

Avoimuus tutkimukselle ja sen kriittinen tarkastelu oli tärkeä osa tutkimusprosessia. Kriittisyydellä tarkoitetaan, että kaikenlaisiin ennako-oletuksiin suhtaudutaan epäileväisesti ja arvioivasti. Silloin tulokset ovat toisten tutkijoiden ja muiden tutkimuksesta kiinnostuneiden käytettävissä ja arvioitavissa. Kriittisen arvioinnin kohdensimme lähinnä itseemme ja koulutukseemme liittyvät kriteerit, jotka vaikuttivat työmme luonteeseen. Tutkimuksemme pääasialliseen ongelmaan eli tutkimuksemme ilmiön luokitteluun meiltä meni pitkä aika. Ilmiön rajaamisen jälkeenkin aihe oli hyvin haastava ja käsitteellisesti ongelmallinen. Uskonnollisten käsitteiden käyttäminen oli vaikeaa. Uskonnollisuus ja hengellisyys ovat omalla tavallaan pyhiä käsitteitä, joiden merkitykset ovat laajoja. Olisimme voineet rajata tutkimuksemme konkreettisempien asioiden tutkimiseen kuten esimerkiksi uskonnollis-katsomuksellisen orientaation käytännön toteutuksen havainnointiin ja arviointiin käyttäen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioinnin taustalla. Halusimme kuitenkin osin tietoisesti haastaa itseämme tutkimaan koko kasvatuksen laajemman merkityksen ymmärtämistä ja kohdentaa se uskonnolliseen ja eettiseen kasvatustyöhön. Kirjallisessa tutkimusraportissamme pyrimme selkeään ja hyvään kieleen ja rakenteeseen. Tutkimusympäristöön ja haastateltaviin olimme erittäin tyytyväisiä. (Iowa State University Extension 2001; Kyrö 2003, 25 – 26; Metsämuuronen 2006, 131 – 132; Tuomi & Sarajärvi 2009, 86, 150.)

7.1 Tutkimusetiikka

Noudatimme mielestämme hyvää tutkimusetiikkaa. Tutkimuksessa oli huomioitava tieteelliset käytännöt eli tutkimusetiikka sekä lait. Tutkimusetiikka kulki työmme mukana aina aiheen valitsemisesta tulosten julkistamiseen asti. Omaa tutkimustamme ja tutkimustyyliämme oli hyvä havainnoida eettisessä valossa. Tutkimuksemme suunniteltiin huolellisesti ja jokaisessa vaiheessa arvioimme toimintaamme. Säilytimme huolellisesti tutkimusaineistoamme ja hävitimme saamamme aineiston tutkimuksemme valmistuttua. Käyttämäämme lähdemateriaalia pidimme luotettavina, koska ne olivat tunnettujen alan ammattilaisten kirjoittamia. Sähköisen aineiston käytössä olimme kriittisiä ja arvioimme aina niiden luotettavuutta.

Ohjaavat opettajat arvioivat työmme edistymisen eri vaiheissa. Heiltä saimmekin paljon hyviä ja tarpeellisia kommentteja. Tutkimustamme ja sen edistymistä esittelimme myös seminaareissa. Olemme työskennelleet vuosia varhaiskasvatuksessa ja meillä oli oma näkemyksemme aiheesta, josta olimme tietoisia. Aineistoa pyrimme käsittelemään avoimella asenteella, jotta haastateltavien mielipiteet olisivat tulleet mahdollisimman objektiivisesti käsiteltyä. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista.

Tutkimusetiikka tarkoittaa yleisesti niitä normeja, joita tutkijat noudattavat suhteessa toisiinsa ja tutkittavaan asiaan tai ilmiöön. Hyvä etiikka edellyttää menetelmien, tiedonhankinnan ja tulosten hallintaa ja edelleen vientiä. Hyvä tutkimuseettinen toiminta edellyttää, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu laadukkaasti. Luottamus tutkijan ja tutkittavan välillä on tärkeää. Tutkittavan tulee voida luottaa, että hänestä kerätty aineisto käsitellään ja säilytetään sopimusten mukaisesti. Mitä avoimempi tiedonkeruumenetelmä, sitä vaikeampi on etukäteen arvioida tutkimusmenetelmän mahdollisesti aiheuttamia eettisiä ongelmia. Tutkimuksen tuloksilla on vaikutusta eettisiin ratkaisuihin ja eettisillä kannoilla on vaikutusta tutkijan tekemiin ratkaisuihin, jotka liittyvät hänen tieteelliseen työhönsä, kuten sallitut keinot, joilla tutkimusta tehdään. Tutkimuksen on oltava myös eettisesti kestävä. Tutkimuksen tekijä, tutkimusryhmän vetäjä ja tutkimusyksikön johtaja ovat vastuussa tutkimuksessa käytettävästä etiikasta, hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamisesta sekä rehellisyydestä ja vilpittömyydestä. (Kuula 2006, 21 – 26, 34 – 36, 88 – 90, 106 – 109, 142 – 143; Mäkinen 2006, 11 – 17, 115 – 116, 146 – 149, 167 – 174; Tuomi & Sarajärvi 2009, 125 – 127, 132 – 133; Vilkkä 2005, 29 – 32.)

8 POHDINTA

Työ oli haastava ja vaati tiivistä paneutumista. Koimme tutkimusaiheemme erittäin tärkeäksi ja ajankohtaisuudellaan se piti mielenkiintoamme yllä. Pidimme työskentelytapaamme meille sopivana. Yhteistyömme oli sujuvaa, koska olimme työskennelleet paljon yhdessä koko opiskelujemme ajan. Molemmilta löytyi omat vahvuudet, joita käytimme hyväksi työskentelyssämme.

Opinnäytetyömme eteni suunnitellusti ja valmistui laatimassamme aikataulussa. Koska Hyvinkään seurakunnan lapsityö ja Seurakuntien Lapsityön Keskus osoittivat kiinnostuksensa työtämme ja siitä saatavia tuloksia kohtaan, voidaan opinnäytetyön hyöty nähdä laajempaa kenttää palvelevana tutkimuksena. Toki työtämme kohtaan osoitettu kiinnostus toi meille myös paineita tutkimuksemme sisällölle, jotta tuloksia olisi mahdollista hyödyntää jatkossa. Toimitimme valmiin työmme myös Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuspalveluille.

Haluamme kiittää Paavolan päiväkodin varhaiskasvattajia heidän aktiivisuudestaan ja siitä, että he olivat heti valmiita toimimaan tutkimuspäiväkotina opinnäytetyöhömme. Osallistuminen tutkimukseemme osoitti sen, että henkilökunta haluaa puhua työyhteisölle tärkeistä asioista ja kehittää toimintaansa. Haastateltavien määrään olimme tyytyväisiä samoin kuin saamaamme aineistoon niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Ryhmäteemahaastattelut antoivat mielestämme varhaiskasvattajille hyvän mahdollisuuden keskustella ja arvioida uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisältöä ja toteutusta.

Vertaillessamme omaa tutkimustamme ja aikaisempia tutkimuksia oli hyvä huomata, kuinka samanlaisia ajatuksia päivähoidon varhaiskasvattajilla on uskontokasvatuksesta eri puolella Suomea. Tukea ja koulutusta kaivataan varsinkin uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteuttamiseen jokaisen tutkimuksen perusteella. Myös seurakunnan kanssa tehtävää yhteistyötä orientaation toteuttamiseen toivotaan kaikkien vertailemiemme tutkimusten mukaan.

Uskontokasvatus on murroksessa. Siitä kertoo jo se, että viime syksynä käytiin lehdissä ja mediassa yleensäkin keskustelua päiväkotien ja koulujen joulujuhlien sisällöstä. Viime aikoina on mediassa herätelty keskustelua myös siitä, että onko uskontokasvatus nykyisin lähempänä eettistä kasvatusta. Murrokseen vaikuttaa omalta osaltaan se, että maahamme muuttaa entistä enemmän ihmisiä eri kulttuureista ja eri uskontojen kirjo lisääntyä samalla. Tämä luo paineita varhaiskasvatukseen ja sen toteuttamiseen. Kirkkoon kuulumattomien määrä on lisääntynyt sekin ja varmasti osa näistäkään perheistä ei halua lastensa osallistuvan toimintaan ja tapahtumiin, joissa on tunnustuksellisuutta. Mielenkiinnolla jäämmekin odottamaan mihin suuntaan keskustelu etenee, jatkuuko vai laantuuko se nopeasti. Mielestämme niin kirkon kuin varhaiskasvatuksenkin kasvatustyö tarvitsevat toisiaan kehittyäkseen ja vahvistuakseen.

Eri uskontokuntiin kuuluvat lapset ja perheet ovat haaste päivähoidon uskontokasvatukselle, mutta hyvällä suunnittelulla ja asiaan kuuluvalla ammattitaidolla tähänkin haasteeseen voidaan vastata. Mikä sitten on yksilöllisyyden asema, kun puhutaan kulttuurin eteenpäin viemisestä? Voiko päivähoito edistää kaikkia siellä edustettuina olevia kulttuureita vai pitäisikö kohdentaa työ siihen kulttuuriin missä eletään? Tämä ei ole yksiselitteinen kysymys, mutta sellainen, mikä herättää paljon keskustelua tänä päivänä kasvatusalalla. Kulttuuriin liittyvät vahvasti myös arvot ja arvomaailma, jota yhteisöt kunnioittavat. Arvot syntyvät usein kulttuurin vaikutuksesta, jolloin eri kulttuureista tulevat joutuvat elämään vallitsevassa arvomaailmassa ja siitä kehittyneessä kasvatuskulttuurissa.

Varhaiskasvatussuunnitelma antaa tietyt raamit toiminnan suunnittelulle ja toteutukselle, mutta olisikin hyvä miettiä yhtenä näkökulmana sisällöllisten orientaatioiden lapsikohtaista toteutumista ja lapsen omaa kasvua niiden vaikutuksesta. Havainnoinnin merkitys etenkin uskonnollis-katsomuksellisen ja eettisen orientaation kohdalla on tärkeää, koska havainnoinnin seurauksena lapsen leikeistä ja kysymyksistä saattaa nousta esiin jotain sellaista, mikä hyödyttää toiminnan suunnittelua, arviointia ja lapsen oman kehityksen arviointia. Lapsen uskonnollisuutta on tietenkin vaikea arvioida, mutta lapsen havainnoinnin kautta kasvattajat saattavat saada mahdollisuuden arvioida omaa työtään. Monet orientaatiot jäävät päiväkodin arjessa tuokiotasolle ja niiden syvempi pohdiskelu

olisi tarpeen. Paavolan päiväkodissa toimitaan leikkimaailma- teeman mukaan, mikä edistää orientaatioiden syvempää tutkiskelua ja poistaa tuokiokeskeisyyttä. Lähes jokaiselle lapselle rakennetaan päiväkotiajasta kasvunkansio, johon kirjataan ja kootaan lapsen mukavia kokemuksia ja oppimishetkiä, askartelutöitä ja valokuvia päiväkotivuosien varrelta. Lapsen yksilöllisen kasvunkansion elävöittämistä uskonnollis-katsomuksellisen orientaation innoittamana kannattaa hyödyntää keräämällä siihen kuvia syntymästä, perheestä, suvusta ja erialaisista pyhistä tilanteista kuten kaste ja hääjuhla. Tämän kansion työstäminen yhdessä vanhempien kanssa tukisi kasvatuskumppanuuden monimuotoista suhdetta.

Perinteet, tavat ja arvot ovat olennainen osa kulttuurista identiteettiämme. Sen vuoksi pidämme uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota hyödyllisenä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemisessa. Monikulttuurisuus lisää päivähoidon näkemyksiä ja valmiuksia kohdata toisista kulttuureista ja uskonnoista tulevia ihmisiä, mutta se myös muuttaa päivähoidossa toteuttavia uskonnollisia perinteitä. Uskonnollisuus Suomessa on muuttanut muotoaan valtaväestönkin keskuudessa ja monikulttuurisuus usein nähdään turhaan siihen ainoana syynä. Uskonnollisuus tulisi päivähoidossakin nähdä mahdollistajana eikä niin, että se olisi toisilta pois tai se olisi luonteeltaan ylikävelevää ja ehdotonta. Annetaan kaikkien kukkien kukkia, yhdessä ja sopusoinnussa keskenään.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti i.a. Mitä on laadullinen tutkimus? Tampereen yliopisto. Viitattu 26.2.2011.
http://www.edu.oulu.fi/tohtorikoulutus/jarjestettava_opetus/Alasuutari/Mita_laadullinen_tutkimus_on.pdf.
- Ammattieettinen lautakunta 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 22.4.2011.
http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf.
- Bojlén, N. S. & Lunde, I. M. 1995. Focus group interview as a qualitative research method. Københavns Universitet. Institut for Almen Medicin. Ringkøbing. Viitattu 7.9.2011.
http://www.researchgate.net/publication/15568586_Focus_group_interview_as_a_qualitative_research_method.
- Elo, Pekka; Honkala, Satu; Juuso, Hannu & Walamies, Molla 2001. Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Teoksessa Barbro Högström ja Outi Saloranta (toim.) Elämänkatsomustietokasvatus. Opetushallitus. Viitattu 29.9.2011.
http://edu.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/115547_Eettisesta_kasvatuksesta_ja_kasvusta.pdf.
- Erkkilä, Raija i.a. Eksistentiaalis-fenomenologinen tutkimusorientaatio. Lisensiaatintutkimus. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajankoulutuslaitos. Viitattu 7.8.2011.
<http://www.edu.oulu.fi/tutkimus/raijaerk/raija002.htm#ots4>.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Ervasti, Päivi 2011. Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak-pohjoinen. Oulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 26.7.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30549/Ervasti_Paivi_2011.pdf?sequence=1.

- Halme, Lasse 2010. Lapsen parhaaksi. Uskontokasvatus kokonaisvaltaisen ihmiskuvan valossa. Helsinki: Lasten keskus.
- Hilska, Päivi; Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha 2005. Uskontokasvatus monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Kirjapaja.
- Hurme, Helena 2001. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas ja Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 139 – 156.
- Iowa State University Extension 2001. Focus Group Approach. To Needs Assessment. Extension to to Communities. Viitattu 7.9.2011.
<http://www.extension.iastate.edu/communities/tools/assess/focus.html>.
- Itäkodes, Reija 2011. Lastentarhanopettaja. Paavolan päiväkoti. Hyvinkää. Henkilökohtainen tiedonanto 10.10.
- Kallioniemi, Arto 2009. Uskontokasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Tiina Kangasmaa; Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 9 – 23.
- Kallioniemi, Arto; Räsänen, Antti & Hilska, Päivi (toim.) 2003. Lapsen sielunmaisema. Helsingin yliopisto. Opettajan koulutuslaitos. Vantaan täydennyskoulutuslaitos, Helsinki.
- Kangasmaa, Tiina; Petäjä, Heljä & Vuorelma, Päivi 2009. Lapsen uskonnollinen kehitys. Teoksessa Tiina Kangasmaa; Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 42 – 46.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.
- Koivuranta, Pirjo 2000. Etiikka ja katsomukset. Viitattu 22.4.2011.
<http://edu.ouka.fi/~koulunet/enni/arkisto/0032.html>.
- Kokkinen, Jarmo 2009. Uskonnollisuus ja hengellisyys lapsen maailmassa. Teoksessa Tiina Kangasmaa; Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 74 – 81.

- Komulainen, Jyri 2009, Miksi tarvitsemme uskontokasvatusta? Teoksessa Tiina Kangasmaa; Heljä Petäjä & Päivi Vuorelma (toim.) Lapsenkaltainen: Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus, 29 – 33.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kyrö, Paula 2004. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Tampereen yliopisto, ammattikasvatuksen tutkimus ja koulutuskeskus. Tampere.
- Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36. Viitattu 22.4.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.
- Lehtinen, Eero; Kuusinen, Jorma & Vauras, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. Turku: WSOY Oppimateriaalit.
- Lyytinen, Heikki; Eklund Kenneth & Laakso, Marja-Leena 2001. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas ja Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 40 – 65.
- Metsämuuronen, Jari 2006. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: Gummerus, 16 – 67.
- Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: Gummerus, 81 – 138.
- Minkkinen, Anna 2010. Kajaanilaisten päiväkotien tuen tarve uskonnollisen kasvatuksen toteuttamisessa. Savonia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalikasvatus. Viitattu 15.8.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12519/Anna_Minkkinen_opinnaytetyo_2010_Savonia-amk.pdf?sequence=1.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi 2008. Kristillinen kasvatus käsitteenä. Teoksessa Jouko Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 64 – 72.
- Munter, Hilka 2001. Minä muiden kanssa: minuuden sosiaalinen synty. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhakangas ja Heikki Lyytinen

- (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 66 – 86.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannus osakeyhtiö Tammi.
- Nummenmaa, Anna Raija 2001. Tulkinnallinen lähestymistapa varhaiskasvatuksen tutkimuksessa ja teorianmuodostuksessa. Teoksessa Kirsti Karila, Jarmo Kinos ja Jorma Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 25 – 39.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: WSOY.
- Nykänen, Kristiina (toim.) 2006. Holistinen ihmiskäsitys. Viitattu 22.4.2011. <http://www.amk.fi/opintojaksot/0407016/1138352400309/1157026947138/1157030182944/1157031497033.html>.
- Paarma, Jukka 2002. Eettinen kasvatus . Kirkko ja koulu – yhdessä vai erikseen. Esitelmä Pohjois-Suomen Opettajainpäivillä Oulussa 26.1.2002. Viitattu 22.4.2011. <http://www.evl.fi/arkkipiispa/Oulu26012002.htm>.
- Paavolan päiväkotit. Perehdytyskansio 3 / 2009. Hyvinkää.
- Petäjä, Heljä 2008. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Teoksessa Jouko Porkka. Johdatus Kristilliseen kasvatukseen. Lasten keskus. Helsinki: Lasten Keskus, 121 – 129.
- Poikkeus, Anna-Maija 2001. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korhonen ja Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 122 – 126.
- Porkka, Jouko 2008. Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus.
- Puolimatka, Tapio 2010. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Ryttylä: Suunta-kirjat.
- Rantala, Taina 2007. Kokemuksen etnografia – avain koulun arjen tunteisiin. Teoksessa Eija Syrjäläinen, Ari Eronen & Veli-Matti Värri Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Ruoppila, Isto 2001. Lapsuus. Johdanto. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas ja Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 30 – 39.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 22.4.2011. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Saarinen, Pirkko; Ruoppila; Isto & Korkiakoski, Mikko 1994. Kasvatuspsykologian kysymyksiä. Helsingin yliopisto Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Saarinen, Seija (toim.) 2002. Päivähoidon uskontokasvatus. Kaikille tilaa riittää. Helsinki: Lasten Keskus.
- Sacred Destinations i.a. Cao Dai Temple. Viitattu 15.11.2011. <http://www.sacred-destinations.com/vietnam/cao-dai-temple.htm>.
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 22.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/2011>.
- Suoranta, Juha 2002. Kasvatuksellisesti näkyväksi: sivistyksellinen kasvatustajattelu tässä ajassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Talvitie, Katriina 2010. Päivähoidon uskontokasvatus Vähässäkyrössä. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Ylivieskan yksikkö. Pro gradu - tutkielma. Humanistinen ja kasvatusala. Kansalaistoiminta ja nuorisotyö. Viitattu 17.4.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12882/Talvitie_Katriina.pdf?sequence=1.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ubani, Martin; Kallioniemi, Arto & Luodeslampi, Juha (toim.) 2010. Kokonaisvaltainen kasvatus, lapsi ja uskonto. Helsinki: Lasten Keskus.
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Värri, Veli-Matti 2002. Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista i.a. Viitattu 22.4.2011.
http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf.